

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิชาธรรมวินัย สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม
2. การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. พุทธวิธีการสอน
4. วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย
5. การสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ
6. ประสิทธิภาพเป็นมาเกี่ยวกับการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี)
7. หลักสูตรในหมวด 2
8. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
9. เจตคติทางการเรียน
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยในประเทศ
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมทั้งประเทศ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขัน และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ การบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม ได้ทราบปัญหาและความต้องการในการแก้ปัญหา และการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ โดยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม นำความรู้ไปพัฒนาตนเองและสังคม (โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม, 2547)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจน เพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาล มาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลาย ในการปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรแกนกลาง ที่มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่น กำหนดจุดหมาย ซึ่ง ถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นช่วงชั้นละ 3 ปี

โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม เป็นสถานศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร มีการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสาน สาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และ มีความรอบรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนจะคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และ สามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาสามารถ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ โรงเรียนจึงกำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตรของโรงเรียน กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) จุดเน้น หรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนา เป้าหมายของ โรงเรียน (School Goals) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ดังนี้

จุดมุ่งหมายหลักสูตรของโรงเรียน

1. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีทางเลือกเรียน ทุกวัย ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมประเทศชาติ
2. เพื่อพัฒนาความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านจิตวิญญาณวางพื้นฐาน คุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้เรียนเพื่อการดำรงชีวิตให้มีความสุข
3. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิด อย่างมีเหตุผล รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
4. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทั้งธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสม

5. เพื่อให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาในการอยู่ร่วมกัน ให้รู้จักความสามัคคี มีความเอื้ออาทรต่อกัน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6. ให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ภาษาบาลี และสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม

7. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนตลอดชีวิต

8. ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ทางด้านประเพณีวัฒนธรรมไทย ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมสากล

วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม มุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษาในทุกหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพต่อผู้เรียน โดยวางพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความประพฤติดี มีคุณธรรมและมีความรู้ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้าน มีคุณสมบัติเป็นบุคคลใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล รู้จักคิดสร้างสรรค์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีภาวะความเป็นผู้นำพร้อมพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมประเทศชาติ และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พันธกิจ (Mission)

เพื่อให้เกิดผลตามวิสัยทัศน์และปรัชญาการจัดการศึกษา โรงเรียนจึงได้กำหนดภาระงานที่ต้องดำเนินการดังนี้

1. พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ
2. พัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ คุณธรรม ความประพฤติของนักเรียนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมประเทศชาติ
3. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพ
4. พัฒนาอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ สื่อ และเทคโนโลยีให้ทันสมัย
5. ปรับปรุงระบบการบริหารและการจัดการที่ใช้ข้อมูลสารสนเทศการวางแผนโดยใช้เทคโนโลยี

จุดเน้นหรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการให้โรงเรียนทำการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา จึงกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาตามลำดับดังนี้

1. ครูทุกรูป/ คนได้รับการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ ประสพการณ์การสอน อย่างครุมีอาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม
2. นักเรียนทุกรูปมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม มีความประพฤติดี เป็นที่พึงพอใจของผู้ปกครองและสังคม
3. โรงเรียนมีอาคารที่พักนักเรียนอย่างเพียงพอ
4. โรงเรียนมีห้องเรียน ห้องประกอบการเรียนและสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสภาพการใช้งาน
5. โรงเรียนมีวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีอย่างเพียงพอ
6. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนและให้บริการสังคมได้

เป้าหมายของโรงเรียน (School Goals)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม ฉะเชิงเทรา ได้กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ครูทุกรูป/ คนได้รับการพัฒนาด้านความรู้ คุณธรรม พัฒนาวิชาชีพครูและเป็นแบบอย่างที่ดี
2. นักเรียนทุกรูปมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ มีคุณภาพตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ
3. นักเรียนทุกรูปมีคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียนและเหมาะสมแก่สมณสาธูป
4. โรงเรียนมีอาคาร ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ และสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสภาพการใช้งาน
5. โรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์ สื่อ และเทคโนโลยีอย่างเพียงพอแก่ความต้องการของผู้เรียน
6. โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและมีบริการต่อสังคม

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

นักเรียนที่จบจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม ต้องเป็นคนพร้อมด้วยสติปัญญา ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก มีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวรารามมีโครงสร้างหลักสูตร โดยยึดกรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการกำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็น 8 กลุ่มสาระ มีกลุ่มสาระเพิ่มเติมเฉพาะกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกำหนดเวลาเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยขอแสดงโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียน
พระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้/ จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
	พื้นฐาน	เพิ่มเติม		
		ชั่วโมง/ สัปดาห์	เพิ่มเติมเฉพาะ	
ภาษาไทย	3			
คณิตศาสตร์	3			
วิทยาศาสตร์	3			
สังคมศึกษา ศาสนา	3			
และวัฒนธรรม	-			
- ธรรมวินัย			3	
สุขศึกษาและพลศึกษา	1			
ศิลปะ	2			
การงานอาชีพและ	3			
เทคโนโลยี				
ภาษาต่างประเทศ	3			
- ภาษาบาลี	-		4	
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	3			
รวม	24	7		31 ชั่วโมง/ สัปดาห์

หมายเหตุ กิจกรรมของสงฆ์ เป็นกิจที่พระภิกษุสามเณรปฏิบัติเป็นประจำอยู่ในวัดให้โรงเรียนเป็นผู้กำหนดเอง
กำหนดเวลาเรียน

วันละ	6 - 7	ชั่วโมง
สัปดาห์ละ	31	ชั่วโมง
ภาคเรียนละ	620	ชั่วโมง
ปีการศึกษาละ	1,240	ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเฉพาะ

ช่วงชั้นที่ 3 (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ทม 31201 ธรรมวินัย 3 ชั่วโมง/สัปดาห์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ทม 32202 ธรรมวินัย 3 ชั่วโมง/สัปดาห์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ทม 33203 ธรรมวินัย 3 ชั่วโมง/สัปดาห์

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่ม สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (เพิ่มเติม)

สาระที่ 6 ธรรมวินัย

มาตรฐาน ส.6.1 เข้าใจประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ประวัติของพระพุทธเจ้า และประวัติของพระสาวก

มาตรฐาน ส.6.2 เข้าใจและรู้คุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างแพร่หลาย

มาตรฐาน ส.6.3 เข้าใจ และประพฤติตนตามหลักพระวินัย ระเบียบ คำสั่ง กฎมหาเถรสมาคม และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

คำอธิบายรายวิชา

อธิบายความหมาย ความสำคัญของหน่วยการเรียนรู้วิชาธรรมวินัย ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เข้าใจและเห็นคุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างแพร่หลาย

สาระที่ 6 ธรรมวินัย

มาตรฐาน ศ.6.2 เข้าใจและรู้คุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างแพร่หลาย

ตารางที่ 2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น	
ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 – 6)
1. รู้และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2. สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 3. สามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนได้	1. รู้และบอกประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2. สามารถวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 3. สามารถเลือกสรรหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างเหมาะสม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สาระที่ 6 ธรรมวินัย

มาตรฐานที่ ๖.2 เข้าใจและรู้คุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน ได้อย่างแพร่หลาย

ตารางที่ 3 การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นกับผลเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี	สาระการเรียนรู้รายปี
รู้และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนได้	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน	สามารถอธิบายหัวข้อธรรมต่อไปนี้ ทุกะ คือหมวด 2 - ธรรมมีอุปการะมาก 2 - ธรรมเป็นโลกบาล คือ คัมภีร์ครองโลก 2 - ธรรมอันธรรมให้งาม 2 - บุคคลหาได้ยาก 2 ติกะ คือ หมวด 3 - รัตนะ 3 - พุจริต 3 - สุจริต 3 - อกุศลมูล 3 - กุศลมูล 3 - สัมปยุตตัญญัติ คือ ข้อที่ท่าน สัตบุรุษ ตั้งไว้ 3 - อปัณณกปฏิบัติ คือ ปฏิบัติไม่ผิด 3	ทุกะ คือหมวด 2 - ธรรมมีอุปการะมาก 2 - ธรรมเป็นโลกบาล คือ คัมภีร์ครองโลก 2 - ธรรมอันธรรมให้งาม 2 - บุคคลหาได้ยาก 2 ติกะ คือ หมวด 3 - รัตนะ 3 - พุจริต 3 - สุจริต 3 - อกุศลมูล 3 - กุศลมูล 3 - สัมปยุตตัญญัติ คือ ข้อที่ท่าน สัตบุรุษ ตั้งไว้ 3 - อปัณณกปฏิบัติ คือ ปฏิบัติไม่ผิด 3

ตารางที่ 3 (ต่อ)

มาตรฐาน การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังรายปี	สาระการเรียนรู้ รายปี
		บุญกิริยาวัตถุ 3	บุญกิริยาวัตถุ 3
		สามัญญลักษณะ 3	สามัญญลักษณะ 3
		จตุกกะ คือ หมวด 4	จตุกกะ คือ หมวด 4
		- วุฒิธรรม คือ ธรรม	- วุฒิธรรม คือ ธรรม
		เป็นเครื่องเจริญ 4	เป็นเครื่องเจริญ 4
		- จักร 4	- จักร 4
		- อคติ 4	- อคติ 4
		- อันตรายของภิกษุ	- อันตรายของภิกษุ
		สามเณรผู้บวชใหม่ 4	สามเณรผู้บวชใหม่ 4
		- ปธานคือ ความเพียร 4	- ปธานคือ ความเพียร 4
		- อริยฐานธรรม คือ	- อริยฐานธรรม คือ
		ธรรมที่ควรตั้งใจไว้ 4	ธรรมที่ควรตั้งใจไว้ 4
		- อิทธิบาท คือ คุณ	- อิทธิบาท คือ คุณ
		เครื่องให้สำเร็จ	เครื่องให้สำเร็จ
		ความประสงค์ 4	ความประสงค์ 4
		- ควรทำความไม่ประมาท	- ควรทำความไม่ประมาท
		ในที่ 4 สถาน	ในที่ 4 สถาน
		- ปาริสุทธิศีล 4	- ปาริสุทธิศีล 4
		- อารักขกัมมัฏฐาน 4	- อารักขกัมมัฏฐาน 4
		- พรหมวิหาร 4	- พรหมวิหาร 4
		- สติปัฏฐาน 4	- สติปัฏฐาน 4
		- ธาตุกัมมัฏฐาน 4	- ธาตุกัมมัฏฐาน 4
		- อริยสัจ 4	- อริยสัจ 4

ตารางที่ 3 (ต่อ)

มาตรฐาน การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังรายปี	สาระการเรียนรู้ รายปี
		ปัญหาคือหมวด 5	ปัญหาคือหมวด 5
		- อนันตริยกรรม 5	- อนันตริยกรรม 5
		- อภินิหารปัจเจกขณะ 5	- อภินิหารปัจเจกขณะ 5
		- เวสัชชกรรมกรรม	- เวสัชชกรรมกรรม
		คือ กรรมทำ	คือ กรรมทำ
		ความกล้าหาญ 5	ความกล้าหาญ 5
		- องค์แห่งกรรมกติก	- องค์แห่งกรรมกติก
		คือ นักเทศน์ 5	คือ นักเทศน์ 5
		- ชัมมัสสวนานิสงส์	- ชัมมัสสวนานิสงส์
		คือ อานิสงส์	คือ อานิสงส์
		แห่งการฟังธรรม 5	แห่งการฟังธรรม 5
		- พลละ คือ กรรมเป็น	- พลละ คือ กรรมเป็น
		กำลัง 5	กำลัง 5
		- นิ वर्ณ 5	- นิ वर्ณ 5
		- ชันธ 5	- ชันธ 5

จากตารางกำหนดสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม ตามมาตรฐานที่ 6.2 สามารถวิเคราะห์สาระการเรียนรู้รายปี และหน่วยการเรียนรู้วิชา
ธรรมวินัยในหมวดต่าง ๆ ได้ เพื่อนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามผลการเรียนรู้
ที่คาดหวังรายปี

การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ในศาสตร์ทางด้านสังคมทุกสาขา หรือเพื่อจุดประสงค์พัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการเฉพาะสาขาแต่อย่างใด แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับตนเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้จึงเป็นลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เป็นการบูรณาการหรือผสมผสานกันในทุกวิชา ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างดีในเรื่องนี้ และเน้นการเรียนการสอนในลักษณะที่ทำให้เกิดการบูรณาการกันจริง ๆ ไม่ใช่ไปสร้างบุคลิกภาพของความเป็นนักปราชญ์ในเฉพาะสาขาเช่นแต่ก่อน นอกจากนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม (กรมการศาสนา, 2546)

ดังนั้นจึงเน้นหนักให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสม และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังเป็นวิชาพื้นฐานอันสำคัญที่สอนให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพของประเทศชาติ (สมศักดิ์ สันธะเวช, 2526, หน้า 1) โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าเนื้อหา กิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นการสอนผู้เรียนให้เรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์ของสังคม เน้นการฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ เพื่อเตรียมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนที่จะ ไปอยู่ในสังคมจริง ๆ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาต้องเรียน เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบมีความสามารถทางสังคม มีความรู้ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความจริงใจองงามในแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 ด้านความรู้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหา สาระความคิดรวบยอด และหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และ

สิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดได้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะ บูรณาการ หรือสหวิทยาการ

2.2 ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนา กระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้

2.2.1 ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการ ทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสอบ เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐาน อย่างมีระบบการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ

2.2.2 ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้โดย การอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึกรวมทั้งการใช้ เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

2.2.4 ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามใน การทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับ มอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหากลุ่มได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับ ประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สรรพหาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.4 ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับอบรม บ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

เมื่อมองในภาพรวม ๆ แล้วจะพบว่า ความสำคัญของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดีแล้ว ยังช่วยให้ นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา พัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. คุณภาพของผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม
2. ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทย และสังคมโลก
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พุทธวิธีการสอน

การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือการสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุด คือ วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าเพราะวิธีการเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธองค์นั้น สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีการแบ่งชั้นวรรณะ มีความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่อย่างมั่นคง ทรงเลือกใช้วิธีสอนได้เหมาะสมกับบุคคล และชุมชน ประกอบกับพระองค์ทรงมีพุทธลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธาการสอนของพระองค์เน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยเหตุผล แล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปได้อย่างกว้างขวาง วิธีสอนพระพุทธศาสนา ตามแนวพุทธศาสตร์จากการวิเคราะห์ผลการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ผลการสอนจะออกมาในรูปแบบทั้งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สาระ ปลุกศรัทธาและความชื่นชมยินดีให้แก่ผู้ฟัง ดังคำที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า “อาทิ กลุยาณัม ขณฺเฏกลุยาณัม สาคถํ สพฺพญฺชนํ เภวลปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ...” แปลว่า คำสอนของพระพุทธองค์ไพเราะ ในเบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุดสมบูรณ์ด้วยอรรถรสและพยัญชนะบริสุทธีบิบูรณ์ทุกประการ (ประสาร ทองภักดี, 2526, หน้า 41) จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงเทศนาสั่งสอนให้คนทุกวรรณะ คนนอกศาสนา หันมาเลื่อมใส เข้าใจ และปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง พุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษา (สุนน อมรวิวัฒน์, 2513 ข, หน้า 13) แนวการสอนของพระพุทธองค์ เพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่อไป เพราะ “...พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงมักมีผู้สรรเสริญพระธรรมเทศนาเสมอว่า “แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญแจ่มแจ้งจริง พระธรรมเทศนาของพระองค์ เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในมือให้คนที่มีจักษุได้เห็นรูป” (วสิน อินทสระ, 2534, หน้า 3)

ในการสอนแต่ละครั้งพระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยแบ่งบุคคลออกเป็น 4 จำพวก เปรียบเทียบกับบัว 4 เหล่า (สมทรง บุญฤทธิ์, 2525, หน้า 11 – 17) คือ

1. อุคคิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้พลันเปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำพอดูแสงอาทิตย์ก็บาน
2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้ต่อเมื่อท่านได้อธิบาย เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่ปริ่มน้ำอันจะบานวันรุ่งขึ้น
3. เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้คือจะต้องแนะนำสั่งสอนอยู่บ่อย ๆ จึงจะรู้ตามได้ เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่ใต้น้ำอันจะบานในวันต่อ ๆ ไป

4. ปทปรมะ พวกบรณโง่ คือ พวกที่แม้จะแนะนำสั่งสอนอย่างไร ก็ไม่เข้าใจหรือไม่รับฟังทั้งนั้นเปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งติดอยู่กับดินอันจะเป็นอาหารของปลาและเต่าในบุคคลเหล่านี้ พระพุทธองค์ทรงเลือกสอนบุคคล 3 ประเภทแรกโดยทรงเลือกกรรมให้เหมาะสมกับอุปนิสัย และปัญญารับของบุคคลนั้น

แนวคิดพื้นฐานของการสอนและวิธีสอนของพระพุทธเจ้า (สุมน อมรวิวัฒน์, 2528, หน้า 13) สรุปได้ดังนี้ ในแง่การสอนพระพุทธองค์ทรงวางพื้นฐานไว้ว่า...สอนให้มีวิธีการใหม่วางรากฐานอยู่บนสติปัญญา และการถามหาเหตุผลสอนให้คิดอย่างอิสระเชยคิดหาเหตุผลให้เต็มที่ แต่อย่าคิดอย่างเดียวให้ปฏิบัติด้วย พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีสอนไว้ 4 อย่าง คือ

1. สันติศาสนา การแสดงกรรมชั่วที่ควรละ และกรรมดีที่ควรประกอบให้เห็นดีถึงการกระทำในที่เฉพาะหน้า

2. สมาทปนา ชักชวนให้ผู้ฟังถือเอาด้วยดี ในสิ่งที่ควรเว้น และสิ่งที่ควรประพฤติ

3. สมุตเตชนา ให้ผู้ฟังกล้าหาญขึ้นด้วยดีสิ่งที่ควรเว้น และสิ่งที่ควรปฏิบัติ

4. สัมปหังสนา ให้ผู้ฟังร่าเริงบันเทิงใจ เห็นคุณค่าของการละชั่ว ทำดี

รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2513 ก, หน้า 47 – 48) ได้ให้การสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนโดยผ่านขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกาย และวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

2. ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่ เป็นจุดเดียว ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่นสิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิดกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปณิโพร) ออกจากความคิดจิตใจ

3. ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจ แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธขึ้นย่อมเกิดจากมีกำลัง (พละ) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวซัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียว คนที่มีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวซัดส่ายได้ ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบเรียบ มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัยเรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหว

ไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด ความกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้ง เรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

คุชฎี สัตถวรางค์ (2524, หน้า 3) ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวัง ทั้งทางกาย วาจา ใจแล้ว พิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดหัวข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้ วิธีสอนนี้มีขั้นที่ผู้เรียนปฏิบัติ 3 ขั้น ดังนี้

1. ศีลสิกขา คือ การสำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรม ทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคง

2. จิตสิกขา คือ การฝึกจิตให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำความชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใส มีสมาธิ และมีศีลมั่นคงขึ้น

3. ปัญญาสิกขา คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิด (โดยสรุปคือขั้น 5) ของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับการยึดมั่น แล้วนำมาเป็นหลักมาปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์ หรือเบียดเบียน ตนเอง หรือผู้อื่น ถ้ามีปัญหาแล้วสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งปัญญานั้น

การสอนแบบไตรสิกขานี้ ผู้เรียนต้องปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัติ นั้นให้เป็นประโยชน์ คุณโทษ ตามความเป็นจริง ปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นความรู้ จากการเห็นสภาพธรรมที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อันเป็นผลมาจากการพิจารณาในใจโดยแยกกาย แล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างจริงจัง ครูเป็นเพียงผู้ประทับประคอง และ ชี้จุดสำคัญที่ผู้เรียนพึงพิจารณา

หลักการสอนและรูปแบบการสอนแบบธรรมสากัจฉา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 132 – 134) ได้นำพุทธวิธีสอนดังกล่าว มาประยุกต์จัดเป็น กระบวนการเรียนรู้ขั้นเรียกว่า กระบวนการธรรมสากัจฉา หมายถึง การเรียนรู้จากกระบวนการ สนทนา อภิปราย ชักถาม ได้เถียงกันทางวิชาการ มีวิธีการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้

ขั้นที่ 2 การค้นพบประเด็นความรู้

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ความรู้และทบทวน

ขั้นที่หนึ่ง การแสวงหาความรู้

หากพิจารณาตามลำดับของมงคลสูตรจะเห็นได้ว่า การสนทนาธรรมเป็นข้อที่ตามมาภายหลัง การฟังธรรม แสดงว่า เมื่อได้ฟังคำสอนเนื้อหาสาระแล้วจำเป็นต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เช่นการอ่านข้อมูลค้นคว้าเพิ่มเติม การสนทนา การสังเกต การฝึกหัดอบรม การจดบันทึก ทั้งนี้เพื่อการมีความพร้อมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ขั้นที่สอง การค้นพบประเด็นความรู้

เมื่อนักเรียนแสวงหาความรู้จนได้ข้อมูลมากพอก็ต้องมีการจัดหมวดหมู่จำแนกประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนเพื่อจะสามารถนำมาใช้แสดงเหตุผลในการสนทนาได้ และสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่มได้ตามหลักวิชาการ มิใช่เถียงโดยใช้สามัญสำนึกเพียงอย่างเดียว

ขั้นที่สาม การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้

เมื่อได้จัดประเด็นความรู้แล้วผู้เรียนได้รับการฝึกให้รู้จักวิเคราะห์ จัดประเด็นแนวคิด แนวปฏิบัติ วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า และได้แนวปฏิบัติที่ชัดเจน

ขั้นที่สี่ การพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือทดลองวิธีการปฏิบัติตามความคิดที่ได้วิเคราะห์คุณค่าแล้วมีการทบทวนประเมินผลการปฏิบัติและปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมอยู่เสมอ

ก่อนเข้าสู่ขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นอันเป็นการสนทนาธรรม (สุมน อมรวิวัฒน์, 2544, หน้า 133) ได้กล่าวถึงการเริ่มกระบวนการธรรมสากัจฉาด้วยการสร้างศรัทธา ซึ่งเป็นความรู้ที่เชื่อมั่นเลื่อมใส เห็นคุณค่าของการเรียน มีความเชื่อถือไว้วางใจต่อกันและกันทั้งครูและศิษย์ นอกจากนั้นครูควรจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ปลูกเร้าและเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้ มีสื่อการสอนที่ช่วยขยายหรืออธิบายประเด็นต่าง ๆ ของเนื้อหาสาระที่ละเอียด ครอบคลุม

นอกจากนั้น ครูควรฝึกทักษะการสื่อความหมาย การใช้ภาษาทั้งที่ฟัง พูด อ่าน เขียน คิด จับประเด็น จดบันทึก ตลอดจนบรรยายในการแสดงความคิดเห็นที่เหมาะสม

คุณสมบัติของครูในฐานะผู้นำการสนทนา หรือผู้จัดการสนทนาก็มีความสำคัญ ครูควรปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ มีความสามารถในการจัดการสนทนาและอภิปรายแบบต่าง ๆ มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และสามารถนำการสนทนาที่กำลังจะออกนอกเรื่องให้กลับเข้าสู่ประเด็นได้ตรงจุดประสงค์ของบทเรียน ครูควรให้กำลังใจนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น และสามารถสรุปสาระการสนทนาให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ประเมินผลได้

การเรียนรู้โดยกระบวนการธรรมสภาจกามีได้เป็นเป็นเพียงการสนทนาเพื่อแสวงหาความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแบบสายอีกด้วย สุนทรฺ์ สนิทพานนท์ (2538) ได้ฝึกให้นักเรียนคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยโดยจัดกิจกรรมตามแนวการสอนธรรมสภาจกานี้ ดังนี้

หลังจากกิจกรรมการสร้างศรัทธาและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แล้ว ครูได้จัดกิจกรรมคือ

1. นักเรียนศึกษาจุดประสงค์ของบทเรียน เพื่อทราบที่กำลังทำอะไรจะทำให้เกิดผลอย่างไร
2. จัดกิจกรรมนำสู่บทเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เห็นปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหา เห็นคุณค่าของการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้อง
3. นักเรียนร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากเอกสาร ตำรา ข่าวเหตุการณ์ ป้ายนิเทศและสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันสรุปประเด็นความรู้ โดยมีครูคอยช่วยชี้แนะอย่างมีเมตตา
4. นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้อย่างมีเหตุผล โดยนำกรณีตัวอย่างมาฝึกให้นักเรียนคิดหาสาเหตุของปัญหา หรือคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
5. ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มและเสนอต่อชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ
6. จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติ พิสูจน์ความรู้ให้นักเรียนทุกคนได้วางแผนการปฏิบัติตน และเลือกแนวปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนไปแล้วทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยให้เลือกแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้คล้ายคลึงกันในกลุ่มของตน เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อจะได้นำมาอภิปรายร่วมกันและหาแนวทางแก้ไข
7. ให้นักเรียนทุกคนได้พิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติจริงตามแนวทางที่กลุ่มของตนได้เลือกไว้โดยใช้เวลาปฏิบัติ 1 สัปดาห์
8. สรุปผลการปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของนักเรียนแต่ละกลุ่ม โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มนำผลการปฏิบัติมาเล่าสู่กันฟัง มีเรื่องใดที่เป็นปัญหาและอุปสรรค หาสาเหตุของปัญหา และช่วยกันเสนอแนะแนวทางแก้ไข หรือถ้าคนใดในกลุ่มได้ผลดีจากการปฏิบัติให้ช่วยกันหาสาเหตุของผลการปฏิบัตินั้น โดยใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
9. นำผลสรุปการปฏิบัติตนของแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนกัน โดยให้นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าธรรมที่เรียนในบทเรียนมีความเป็นไปได้ มีคุณค่า และปฏิบัติได้ผลจริง แล้วประเมินผลการปฏิบัติโดยวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น ประเมินตนเอง รับฟังการประเมินโดยผู้อื่นและปรับปรุงตนเอง

กระบวนการธรรมสภาจักษ หรือการสนทนาธรรมนี้ นอกจากเป็นการเรียนรู้ด้านคุณธรรม ด้านการสร้างศรัทธา และฝึกวิธีการคิดที่ถูกต้องแล้วในส่วนบุคคลยังเป็นการฝึกคุณสมบัติทางทักษะ สังคม คือ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความมั่นใจในตนเอง การปรับตัวในกระบวนการกลุ่ม และการทำงานร่วมกับกลุ่มอย่างมีความสุขเพราะได้ลดอคติ ความถือตัวลงไปบ้าง ทางทักษะ การทำงานนั้นผู้เรียนได้ฝึกการแสวงหาความรู้ การค้นพบความรู้ที่หลากหลายแล้วนำมาจับประเด็น คัดเลือกแล้วนำมาวางแผนสู่การปฏิบัติตลอดจนรู้จักทบทวนผลการปฏิบัติด้วยตนเอง

ในส่วนสังคมนั้น การได้ฝึกสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยมีฐานความคิดทางวิชาการ และทางคุณธรรมนั้นช่วยให้สังคมและชุมชนสามารถทำความเข้าใจกันในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยลดความขัดแย้ง เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับความเป็นธรรมได้แสดงปัญหาของเขา อย่างสันติวิธี

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอนดังนี้

(กรมวิชาการ, 2545 ก, หน้า 174 – 175)

1. ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมุทัย
 - 2.1 ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง
 - 2.2 ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัด หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหานั้น
 - 2.3 ครูช่วยนักเรียนให้คิดการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป
3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธ
 - 3.1 ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องให้เรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 2 ข้อ ก.
 - 3.2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

4.2 จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนักผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนักผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหานั้นที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

4.3 จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหา ได้จริง ต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

วิธีสอนแบบเบญจขั้น

การสอนแบบเบญจขั้น ใช้หลักการยึดมั่น ถือนั่นในขั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอนคือ (กรมวิชาการ, 2545 ก, หน้า 176)

1. ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้ว เกิดอารมณ์ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์
2. ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียน ได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้
3. ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียน คิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียน สรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดภายในจิตใจ
4. ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้นักเรียนพิจารณาความผิด ความถูก ความดีงามความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ
5. ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำ ความดีหรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึง ตนเองเป็นที่ตั้ง

วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (กรมวิชาการ, 2545 ก, หน้า 176 – 177)

1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียน และบทเรียน
 - 1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม
 - 1.2 บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

2. ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ และยกตัวอย่างวิธีคิด 4 อย่าง คือ

2.4.1 คิดสืบค้นต้นเค้า

2.4.2 คิดสืบสาวตลอดสาย

2.4.3 คิดสืบค้นต้นปลาย

2.4.4 คิดโยงสายสัมพันธ์

2.5 ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออก ของการแก้ปัญหา

2.6 การตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 สรุปบทเรียน

3.4 วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแบบคายนนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกต้องจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

วิธีสอนตามหลักพุทธ

กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545 ก, หน้า 178)

1. การสร้างศรัทธา

- 1.1 การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม
- 1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
- 1.3 การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

2. การฝึกทักษะภาษาตามหลักพหุสต

- 2.1 การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน
- 2.2 การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ
- 2.3 การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องจัดเจน
- 2.4 การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง มีวิธีคิด ดังนี้
 - 2.4.1 คิดจำแนกแยกแยะ คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์
 - 2.4.2 คิดสรุปหลักการ

2.5 การฝึกสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ 2.4 และ 2.5 ผสมกลมกลืนกันมาตั้งแต่ขั้น 2.4 เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ 2.5 เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

3. การมองเห็นและการประเมินของกัลยาณมิตร

- 3.1 การวัดและประเมินตนเอง
- 3.2 การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน
- 3.3 การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน
- 3.4 การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

กล่าวสรุป การสอนตามหลักพหุสต เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัดฝึกปรือและฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแบบคย และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การสอนวิชาพระพุทธศาสนาดั้งแต่อดีตที่นับว่าได้ผลดีที่สุด คือ วิธีการสอนที่พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เพราะเป็นวิธีที่สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ผลการสอนจะออกมาในรูปแบบที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สาระ ปลูกศรัทธาและความชื่นชมยินดีให้แก่ผู้ฟัง การสอนแต่ละครั้งพระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ วิธีสอนตามหลักพหุสต เป็นต้น วิธีการสอนแต่ละรูปแบบเป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งกาย วาจา และใจ ผู้เรียนต้องปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เป็นประโยชน์ คุณโทษ ตามความเป็นจริง ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกระบวนการสนทนา อภิปราย ชักถาม ได้เถียงกันทางวิชาการ เป็นการเรียนรู้

ด้านคุณธรรม ด้านการสร้างสรรค์และฝึกวิธีการคิดที่ถูกต้อง ในส่วนบุคคลยังเป็นการเน้นฝึกคุณสมบัติทางสังคม คือ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเอง การปรับตัวในกระบวนการทำงานกลุ่มจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

การเรียนการสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน มุ่งเน้นการสอนแบบบรรยายตามเนื้อหา เน้นการท่องจำ ไม่มีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ครูส่วนใหญ่สอนเนื้อหาตามหนังสือ ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

1. ข้อดี

- 1.1 เป็นวิธีสอนที่ใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้
- 1.2 เป็นวิธีสอนที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก
- 1.3 เป็นวิธีสอนที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก

2. ข้อจำกัด

- 2.1 เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการบรรยาย
- 2.2 เป็นวิธีสอนที่อาศัยความสามารถของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะในการบรรยายที่ดึงดูดใจผู้เรียน ผู้เรียนอาจขาดความสนใจ และถ้าผู้สอนขาดการเรียบเรียงเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม ผู้เรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถซักถามได้ (ถ้าผู้บรรยายไม่เปิดโอกาส)
- 2.3 เป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล

นอกจากนี้วิธีสอนแบบบรรยายทำให้ผู้เรียนขาดการคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมน้อยทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้น ไม่ท้าทาย ขาดทักษะการทำงานกลุ่มที่จะส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และเมื่อเรียนจบบทเรียนแล้วไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะฉะนั้นการที่จะสอนวิชาธรรมวินัยให้ได้ผลควรจะนำรูปแบบการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของสมาชิกกลุ่ม รู้จักคิดวิเคราะห์ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียน ช่วยกันในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่องานของตนเองเป็นพื้นฐาน จะต้องเข้าใจและรู้แจ้งในงานที่ตนรับผิดชอบอันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จของกลุ่มตามมา

วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย

วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture)

ความหมาย

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546, หน้า 138 – 142) กล่าวว่า วิธีสอนแบบบรรยาย หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนพูด บอกเล่า อธิบาย เนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยที่ผู้สอนเป็นฝ่ายเตรียม การศึกษาค้นคว้าเนื้อเรื่องมาแล้วเป็นอย่างดีผู้เรียนเป็นฝ่ายมารับผลการศึกษาค้นคว้านั้น โดยทั่วไป มักจะเป็นการสื่อความหมายทางเดียวคือ จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอนน้อย เพียงแต่ฟังจดบันทึก หรือซักถามบางครั้ง วิธีสอนแบบนี้จะยึดบทบาทของ ผู้สอนเป็นหลักสำคัญ

ทิสนา แคมมณี (2547, หน้า 327 – 329) กล่าวว่า วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์กำหนด โดยการพูด บอกเล่า อธิบาย สิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนซักถาม แล้วประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

วัตถุประสงค์

วิธีสอน โดยใช้การบรรยายเป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้เรียนรู้เนื้อหา สารหรือข้อความรู้จำนวนมากพร้อม ๆ กันได้ในเวลาที่จำกัด

องค์ประกอบสำคัญ (ที่ขาดไม่ได้) ของวิธีสอน

1. มีเนื้อหาสาระ หรือข้อความรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
2. มีการบรรยาย (พูด บอกเล่า อธิบาย)
3. มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการบรรยาย

ขั้นตอนสำคัญ (ที่ขาดไม่ได้) ของการสอน

1. ผู้สอนเตรียมเนื้อหาสาระที่จะบรรยาย
2. ผู้สอนบรรยาย (พูด บอกเล่า อธิบาย) เนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้การบรรยายให้มีประสิทธิภาพ

1. การเตรียมการบรรยาย

การบรรยายที่ดี ต้องอาศัยการเตรียมการที่ดี ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระบรรยาย ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง หากพบว่ามึจุดใดที่ตนยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งหรือมีข้อสงสัย ควรศึกษาค้นคว้า ให้กระจ่างก่อน ต่อจากนั้นควรคัดเลือกว่า เนื้อหาสาระใดมีความจำเป็นหรือมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ของตนเพียงใดเนื้อหาใดไม่จำเป็นอาจตัดออก ต่อไปควรจัดลำดับเนื้อหาสาระว่า สิ่งใดควรพูดก่อน พูดหลัง และจะเชื่อมโยงกันอย่างไร ในเนื้อหาสาระแต่ละส่วนมีส่วนใดที่ยังคลุมเครือ ควรหาตัวอย่าง

ประกอบ หรือควรใช้สื่อใดช่วย และควรแสวงหาเทคนิคในการนำเสนอสาระแต่ละส่วน
 ให้น่าสนใจ ทำท่ายความคิดและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งอาจจะเป็นการใช้คำถามกระตุ้น หรือการเล่า
 ประสบการณ์ที่แปลกใหม่หรือนำเสนอปัญหาที่ทำท่ายความคิดก่อนการบรรยายผู้สอนควรมี
 โครงร่าง (Outline) สำหรับการบรรยาย และมีเอกสารประกอบการบรรยายแจกให้แก่ผู้เรียน

2. การบรรยาย

เมื่อเริ่มการบรรยาย ผู้บรรยายควรสร้างความสนใจของผู้เรียน และพยายามรักษา
 ความสนใจนั้นให้คงอยู่ตลอดการบรรยายด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น

2.1 การใช้ปัญหาเป็นสื่อ เช่น ใช้ข่าวเหตุการณ์สำคัญและกรณีตัวอย่างต่าง ๆ

2.2 การใช้การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความสามารถ
 ของตนในเรื่องนั้น

2.3 การใช้สื่อประกอบ เช่น ใช้แผ่นใส ภาพ สไลด์ เทปเสียง วีดิทัศน์ ภาพยนตร์
 คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.4 การใช้การซักถามประกอบกับการบรรยาย

2.5 การใช้กิจกรรมประกอบการบรรยาย เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย การสาธิต
 การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกมการทดลองปฏิบัติ เป็นต้น

2.5.1 การยกตัวอย่างประกอบการอธิบาย

2.5.2 การใช้อารมณ์ขัน

2.5.3 การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม และแสดงความคิดเห็น

3. การอภิปรายซักถาม และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

ก่อนยุติการบรรยาย ผู้บรรยายควรสรุปสาระสำคัญของการบรรยายและควรเปิดโอกาส
 ให้ผู้ฟังซักถาม หรือเปิดอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ต่อจากนั้นควรมีการทดสอบการเรียนรู้
 ของผู้เรียนในเรื่องที่บรรยายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการสุ่มถามผู้เรียน หรือการให้ทำแบบทดสอบ
 เป็นต้น

4. ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้การบรรยาย

4.1 ข้อดี

4.1.1 เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาน้อย เมื่อเทียบกับวิธีสอนแบบอื่น ๆ

4.1.2 เป็นวิธีสอนที่ใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้

4.1.3 เป็นวิธีสอนที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก

4.1.4 เป็นวิธีสอนที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก

4.2 ข้อจำกัด

4.2.1 เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการบรรยาย

4.2.2 เป็นวิธีสอนที่อาศัยความสามารถของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะในการบรรยายที่ดึงดูดใจผู้เรียน ผู้เรียนอาจขาดความสนใจ และถ้าผู้สอนขาดการเรียบเรียงเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม ผู้เรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถซักถามได้ (ถ้าผู้บรรยายไม่เปิดโอกาส)

4.2.3 เป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล

วิธีสอนแต่ละแบบมีความหมาย ความมุ่งหมาย ขั้นตอนการสอน ข้อดี ข้อจำกัด และวิธีการนำไปใช้แตกต่างกัน (อากรณ ใจเที่ยง, 2546, หน้า 138 – 142)

ความมุ่งหมาย

1. เพื่อให้ความรู้หรือประสบการณ์ใหม่แก่ผู้เรียน เป็นความรู้ที่ค้นคว้าได้ยาก หรือเป็นประสบการณ์เฉพาะของผู้สอนเอง
2. เพื่อช่วยนำทางในการอ่านหนังสือของผู้เรียน และช่วยสรุปประเด็นสำคัญในกรณีที่ผู้สอนมอบหมายให้ไปอ่านมาล่วงหน้าแล้ว
3. เพื่อมุ่งถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยในเวลาอันจำกัด

ขั้นตอนการสอน

ขั้นตอนการสอนแบบบรรยายมี 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการสอน ประกอบด้วย

1.1 วินิจฉัยผู้เรียน โดยพิจารณาถึงพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์เดิม ความสามารถของผู้เรียน อาจใช้วิธีพูดคุย ซักถาม สัมภาษณ์ หรือใช้แบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อประโยชน์ในการเตรียมเนื้อหาและวิธีการสอน

1.2 เตรียมเนื้อหา โดยพิจารณาถึงความละเอียด ลึกซึ้ง มากน้อย และลำดับของเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาและลักษณะของผู้เรียน

1.3 เตรียมคำถาม เพื่อใช้ถามผู้เรียนระหว่างการบรรยาย จะช่วยให้ผู้เรียนเตรียมตัวและสนใจได้ดียิ่งขึ้น

1.4 เตรียมสื่อการเรียนการสอน โดยเตรียมสื่อให้พร้อมอยู่ในสภาพใช้การได้ดี อาจเป็น สไลด์ แผ่นใส ภาพของจำลอง ของจริง ฯลฯ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น

1.5 เตรียมการวัดผลประเมินผล อาจจัดทำเป็นแบบทดสอบหลังการเรียน เป็น

แบบฝึกหัด หรือการถามคำถามเพื่อวัดว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

2. ขั้นสอน ประกอบด้วย

2.1 ขั้นนำ อาจใช้วิธี

2.1.1 ชักถามพูดคุยกับผู้เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียน

2.1.2 ทบทวนการบรรยายในครั้งก่อนเพื่อเชื่อมโยงกับบทเรียนใหม่

2.2 ขั้นอธิบาย เป็นขั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ผู้สอนควรได้ดำเนินการ ดังนี้

2.2.1 บอกโครงเรื่อง ขอบข่ายของเนื้อหา และแจ้งจุดประสงค์ของบทเรียน

2.2.2 อธิบายให้ชัดเจนตามลำดับเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง

2.2.3 สังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนตลอดเวลาเพื่อการย่ำซ้ำ หรือหยุดทบทวนใหม่

2.2.4 ถามคำถามในบางตอนเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และทดสอบ

ความเข้าใจ

2.2.5 ยกตัวอย่างประกอบ เพื่อเพิ่มความแจ่มแจ้งในบทเรียน

2.2.6 ใช้น้ำเสียง บุคลิกภาพท่าทาง ท่าทีการพูดอธิบาย การใช้ภาษา และ

อารมณ์ขันที่เหมาะสม

2.3 ขั้นสรุป เป็นการปิดท้ายชั่วโมงการบรรยาย อาจใช้วิธี

2.3.1 สรุปโยงเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ

2.3.2 ตั้งปัญหาให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์วิจารณ์

2.3.3 ฝากปัญหาให้ผู้เรียนไปคิดต่อ

2.3.4 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา

2.3.5 มอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา

2.3.6 ควรได้บอกล่วงหน้าถึงเนื้อหาที่จะเรียนในครั้งต่อไป

3. ขั้นติดตามผล ประกอบด้วย

3.1 สมุดบันทึกที่ผู้จดคำบรรยาย

3.1.1 ถามคำถามในเนื้อหาที่บรรยาย

3.1.2 ให้ทำข้อทดสอบ หรือแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

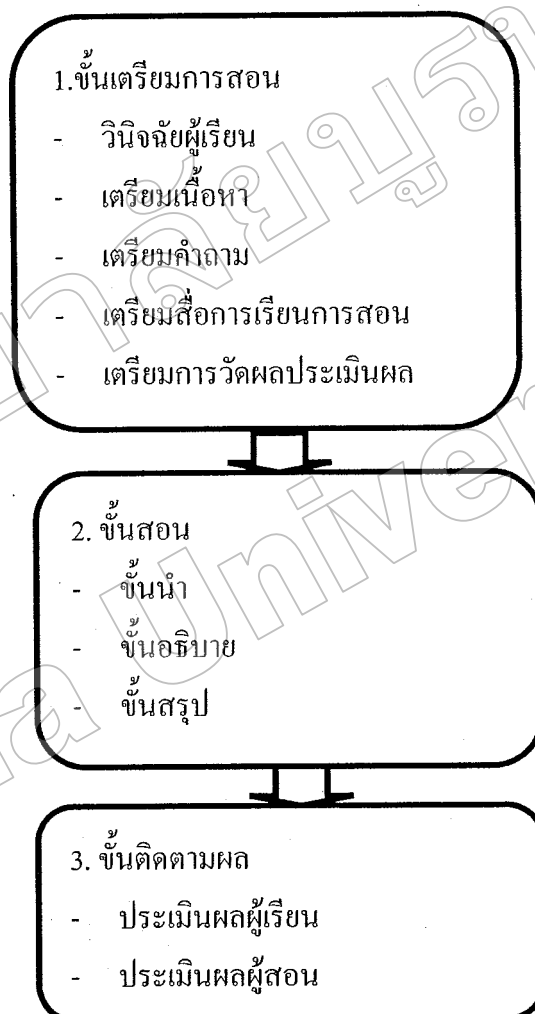
3.2 วัดผลประเมินผลผู้สอน โดยอาจใช้วิธี

3.2.1 จัดทำแบบสอบถามให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอน

การอธิบาย การใช้น้ำเสียง บุคลิกท่าทาง ฯลฯ

3.2.2 ให้เพื่อนครูได้เข้าสังเกตการสอน แล้วให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์
แก่การสอน

3.2.3 ใช้แถบบันทึกเสียงบันทึกการบรรยายของตน แล้วนำไปเปิดฟังเพื่อพิจารณา
ประเมินผลตนเอง

ภาพที่ 1 ขั้นตอนวิธีสอนแบบบรรยาย

ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนแบบบรรยาย

ข้อดี

1. สามารถสอนกับผู้เรียนจำนวนมากได้ เป็นการประหยัดพลังงานและเวลาของผู้สอน
2. สะดวกในการให้เนื้อหาทางทฤษฎีแก่ผู้เรียน
3. ผู้สอนสามารถดำเนินการคนเดียวได้

4. โอกาสที่จะปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ ได้ดีกว่าวิธีอื่น

5. สามารถสรุปเนื้อหาจากที่ต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มก้อนได้ง่าย

6. ผู้เรียนไม่ต้องทำงานมาก และรับรู้เรื่องที่เรียนตรงกันและพร้อมกัน

7. ให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ได้เนื้อหามากกว้างขวางและเที่ยงตรง
ข้อจำกัด

1. การบรรยายไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพราะต้องรับและรู้เรื่องเดียวกันเวลาเดียวกัน

2. ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น (บางครั้งมีได้บ้างแต่น้อย) ทำให้ขาดโอกาสในการฝึกความคิดวิเคราะห์

3. การบรรยายที่ดีต้องอาศัยทักษะและเทคนิคการพูดที่เร้าความสนใจซึ่งไม่สามารถทำได้ทุก ๆ คน

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนจด ท่องจำ มากกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนน้อย ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย หหมดความสนใจได้ง่าย

6. ใช้ได้เหมาะสมดีเฉพาะผู้เรียนระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีช่วงความสนใจยาวในการฟัง

บรรยาย

การนำวิธีสอนแบบบรรยายไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบบรรยายให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

1. ใช้การสอนแบบบรรยายร่วมกับวิธีการสอนอื่นได้ เช่น ใช้การบรรยายคู่กับการอภิปราย การบรรยายกับการสาธิต การบรรยายกับการทดลอง เป็นต้น

2. ใช้ทักษะการสอนหลาย ๆ ลักษณะเพื่อเสริมการบรรยายให้มีคุณค่า และน่าสนใจ เช่น ใช้ทริยาทำทาง การเล่าหรืออธิบายเรื่อง การใช้กระดานดำ การใช้คำถาม การเสริมกำลังใจ เป็นต้น

3. ควรมีเอกสารสิ่งพิมพ์เพิ่มเติมเพื่อขยายความรู้ให้กว้างขวางกว่าที่ครูบรรยาย หรืออาจเป็นหัวข้อสรุปประเด็นสำคัญ

4. ควรให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการฟังเสียก่อน และควรใช้เทคนิคการจูงใจเร้าความสนใจให้เหมาะสม

5. ควรใช้ในสภาพการณ์ต่อไปนี้

5.1 เมื่อการเสนอข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป หรือข้อมูลที่ไม่ต้องการพิสูจน์อะไรมากนัก เช่น โลกเรานี้มีอยู่ 8 ทวีป คือ เอเชีย อเมริกาใต้ อเมริกาเหนือ แอฟริกา ยุโรป ออสเตรเลีย อาร์กติก และแอนตาร์กติกา เป็นต้น

5.2 เมื่อต้องการดึงความสนใจของผู้เรียน เช่น เมื่อเริ่มบทเรียนใหม่ จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลใหม่หรือข้อมูลพื้นฐานบางประการ

5.3 เมื่อต้องการให้ผู้เรียนได้รู้เนื้อหาสาระของบทเรียน ตามขั้นตอนของหลักสูตร แต่มีเวลาจำกัด

5.4 เมื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ หรือ โน้มนำเบื้องต้นก่อนที่จะแยกย้ายไปประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนอื่น ๆ

5.5 เมื่อต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนยังไม่เคยได้เรียนหรือเคยรับรู้มาก่อน

5.6 เมื่อข้อมูล หรือ ความรู้นั้น ๆ ยังมีข้อโต้แย้งหรือยังสับสนอยู่ ก็ควรใช้วิธีการบรรยายมากกว่าการเรียนการสอนโดยวิธีอื่น

5.7 เมื่อต้องการสรุปบทเรียนหรือสิ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาแล้วซึ่งเป็นการให้มโนทัศน์ขั้นสุดท้าย

5.8 เมื่อต้องการจะทบทวนบทเรียนที่ได้เรียนไปแล้วให้แก่ผู้เรียน

5.9 เมื่อต้องการอธิบายเนื้อหาเพิ่มจากที่ได้เรียนไปแล้ว (พินิจพิทา อุทัยสุข, 2532, หน้า 63 อ้างถึงใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2546, หน้า 142)

การสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ

ความหมายการเรียนแบบร่วมมือ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 38) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกันโดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคล คือ ความสำเร็จของกลุ่ม

จันทรา ตันติพิงสานุรักษ์ (2543, หน้า 36) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน โดยแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และในความสำเร็จของกลุ่มอย่างแท้จริง ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ ตลอดจนการเป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่ม ไม่เพียงแต่จะรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้นแต่จะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคล หมายถึง ความสำเร็จของกลุ่มด้วย ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจึงมีลักษณะตรงข้ามกับการเรียนที่เป็นการแข่งขัน (Competitive Learning) และการเรียนตามลำพัง (Individualized Learning)

อากรณ ใจเที่ยง (2546, หน้า 121 – 125) กล่าวว่า การจัดการเรียนแบบร่วมมือหรือแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถต่างกัน ได้ร่วมมือกันทำงานกลุ่มด้วยความตั้งใจและเต็มใจรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ในกลุ่มของตน ทำให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายของงานได้

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative or Collaborative Learning)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ การเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3 – 6 คนช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม นักการศึกษาคนสำคัญที่เผยแพร่แนวคิดของการเรียนรู้แบบนี้คือ สลาวัน (Slavin) เดวิด จอห์นสัน (David Johnson) และ รोजอร์ จอห์นสัน (Roger Johnson) เขากล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป เรามักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ส่วนใหญ่เรามักจะมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักจะถูกกละเลยหรือมองข้ามไปทั้ง ๆ ที่มีผลการวิจัยชี้ชัดเจนว่า ความรู้สึกรักของผู้เรียนต่อตนเอง ต่อโรงเรียน ครูและเพื่อนร่วมชั้นมีผลต่อการเรียนรู้อย่างมาก จอห์นสัน, จอห์นสัน และโฮลเบค (Johnson, Johnson & Holubec, 1994, pp. 31 – 32) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมี 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะแข่งขันกันในการศึกษาเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้ดีกว่าคนอื่น เพื่อให้ได้คะแนนดี ได้รับการยกย่อง หรือได้รับการตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ
2. ลักษณะต่างคนต่างเรียน คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบดูแลตนเองให้เกิดการเรียนรู้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น และ
3. ลักษณะร่วมมือกัน หรือช่วยกันในการเรียนรู้ คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน และในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้ด้วย จอห์นสัน และ จอห์นสันชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาปัจจุบันมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้เรียนเคยชินต่อการแข่งขันเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันแก้ปัญหา อย่างไรก็ตาม เขาแสดงความเห็นว่า เราควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะ โดยรู้จักใช้ลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะต้องเผชิญสถานการณ์ที่มีทั้ง 3 ลักษณะ

แต่เนื่องจากการศึกษาปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขันและแบบรายบุคคลอยู่ แล้วเราจึงจำเป็นต้องหันมาส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งได้เรียนรู้ทักษะทางสังคม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตด้วย

ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory)

อารี พันธัมณี (2543, หน้า 199 – 200) ได้กล่าวถึงหลักในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนดังนี้

1. การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ด้วยการเสนอแนะ หรือกำหนดหัวข้อที่จะให้นักเรียนสนใจใคร่รู้ เพื่อให้เด็กค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง หัวข้อเหล่านี้ อาจเป็นเรื่องที่น่าสนใจ น่าสงสัย ไม่น่าสนใจ หรือรู้สึกเกิดความขัดแย้งขึ้นก็ได้ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ จนกว่าจะสามารถค้นคว้าหาความรู้มาตอบสนองต่อความสนใจนั้นได้ อย่างไรก็ตาม การกำหนดหัวข้อต้องพึงระวังอย่ายากเกินความสามารถ หรือต้องใช้เวลานานเกินไป เพราะจะทำให้เด็กนักเรียนเบื่อหน่าย และหมดความสนใจ และทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้
2. วิธีการที่แปลกใหม่ควรนำวิธีการที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อเร้าความสนใจโดยวิธีการใหม่ ซึ่งนักเรียนไม่เคยพบ หรือมีประสบการณ์มาก่อน เช่น การให้นักเรียนร่วมกันวางแผนโครงการประเมินผลการเรียนการสอนให้นักเรียนช่วยกันคิดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแปลกไปกว่าที่เคยทำ เป็นต้น วิธีการที่แปลกและใหม่จะช่วยให้เด็กนักเรียนเกิดความสนใจ และมีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น
3. เกมและการเล่นละครการสอนที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ทั้งในการเล่นเกมน และแสดงละครทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นด้วย
4. ตั้งรางวัลสำหรับงานที่ได้รับมอบหมาย ครูควรตรึงรางวัลล่วงหน้าแก่นักเรียน ทำสำเร็จ เพื่อยั่วให้นักเรียนพยายามมากยิ่งขึ้น และให้รางวัลก่อนการเรียนรู้ก็ได้เพื่อให้นักเรียนทราบถึงผลการเรียนรู้ใหม่ ครูควรพยายามให้นักเรียนได้มีโอกาสได้รับแรงเสริมอย่างทั่วถึงไม่ควรให้เฉพาะผู้ที่ชนะในการแข่งขันเท่านั้น แต่อาจให้รางวัลในการแข่งขันกับตนเองก็ได้
5. การชมเชยและการตำหนิ ทั้งการชมเชยและการตำหนิจะมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยกันทั้งสองอย่าง โดยทั่วไปแล้วการชมเชยจะให้ผลดีกว่าการตำหนิบ้างเล็กน้อย นักเรียนบางคนชอบการชมเชยมากกว่าตำหนิ นักเรียนที่ดีนั้นเมื่อถูกตำหนิจะมีความพยายามมากกว่าเมื่อได้รับคำชมเชย

ทฤษฎีสถานของเคิร์ท (Kurt)

ทิตนา แจมมณี (2522, หน้า 10 – 12) ได้สรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสถาน (Field Theory)

ไว้ดังนี้

1. พฤติกรรมจะเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม
2. โครงสร้างของกลุ่มจะเกิดการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน
3. การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยปฏิสัมพันธ์

ในรูปการกระทำ (Action) ความรู้สึก (Feeling) และความคิด (Thinking)

องค์ประกอบของการเรียนแบบร่วมมือ

การเรียนแบบร่วมมือ ไม่ได้มีความหมายเพียงว่า มีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้งาน และบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการดังนี้ (Johnson, Johnson & Holubec, 1994, pp. 31 – 37)

1. การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (Positive Interdependence) กลุ่มการเรียนแบบร่วมมือจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคล และของกลุ่มขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้ทำได้หลายทาง เช่นการให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน (Positive Goal Interdependence) การให้รางวัลตามผลงานของกลุ่ม (Positive Reward Interdependence) การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ทุกคนต้องทำหรือใช้ร่วมกัน (Positive Resource Interdependence) การมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันให้แต่ละคน (Positive Role Interdependence)
2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face to Face Primitive Interaction) การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน ในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใย ไว้วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกัน และกันในการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
3. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ที่มีหลายวิธี เช่นการจัดกลุ่มให้เล็ก เพื่อจะได้มีการเอาใจใส่กันและกันได้อย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคลการสุ่มเรียกชื่อให้รายงาน ครูสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่ม การจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ การให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

4. การให้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and Small Group Skills) การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน ซึ่งครูควรสอนและฝึกให้แก่ผู้เรียนเพื่อช่วยให้ดำเนินงานไปได้

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มครอบคลุมการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม และผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้นี้อาจทำโดยครูหรือผู้เรียน หรือทั้งสองฝ่ายการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มนี้เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้กลุ่มตั้งใจทำงาน เพราะรู้ว่าจะได้รับข้อมูลป้อนกลับ และช่วยฝึกทักษะการรู้คิด (Metacognition) คือสามารถที่จะประเมินการคิดและพฤติกรรมของตนที่ได้ทำไป

ผลดีของการเรียนแบบร่วมมือ

จอห์นสัน และคณะ (Johnson et al., n.d. อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี, 2545, หน้า 101)

กล่าวถึง ผลดีของการเรียนแบบร่วมมือไว้ 3 ประการดังนี้

1. มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (Greater Efforts to Achieve) การเรียนแบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (Long – Term Retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น

2. มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (More Positive Relationships Among Students) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจในผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม

3. มีสุขภาพจิตดีขึ้น (Greater Psychological Health) การเรียนแบบร่วมมือ ช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึที่ดีเกี่ยวกับตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนั้น ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม และสามารถในการเผชิญกับความเครียดและความผันแปรต่าง ๆ

ประเภทของกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ

กลุ่มการเรียนรู้ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างเป็นทางการ (Formal Cooperative Learning Groups)

กลุ่มประเภทนี้ ครูจัดขึ้นโดยการวางแผน จัดระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันเรียนรู้สาระต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นหลาย ๆ ชั่วโมงติดต่อกัน หรือหลายสัปดาห์ติดต่อกันจนกระทั่งผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนด

2. กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (Informal Cooperative Learning Groups) กลุ่มประเภทนี้ครูจัดขึ้นเฉพาะกิจเป็นครั้งคราว โดยสอดแทรกอยู่ในการสอนปกติอื่น ๆ โดยเฉพาะการสอนแบบบรรยาย ครูสามารถจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือสอดแทรกเข้าไปเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมุ่งความสนใจ หรือใช้ความคิดเป็นพิเศษในสาระบางจุด

3. กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างถาวร (Cooperative Base Groups) กลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มการเรียนรู้ที่สมาชิกกลุ่มมีประสบการณ์การทำงาน การเรียนรู้ร่วมกันมานานจนกระทั่งเกิดสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้น สมาชิกกลุ่มมีความผูกพัน ห่วงใย ช่วยเหลือกันและกันอย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้แบบร่วมมือมักจะมีกระบวนการดำเนินงานที่ต้องทำเป็นประจำ เช่น การเขียนรายงาน การเสนอผลงานกลุ่ม การตรวจผลงาน เป็นต้น ในการทำงานที่เป็นกิจวัตรดังกล่าว ครูควรจัดระเบียบขั้นตอนการทำงาน หรือฝึกฝนให้ผู้เรียนดำเนินงานอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยให้งานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการที่ใช้ หรือดำเนินการเป็นกิจวัตรในการเรียนรู้แบบร่วมมือนี้ เรียกว่า “Cooperative Learning Scripts” (Johnson, Johnson & Holubec, 1994, pp. 1, 4) ซึ่งหากสมาชิกกลุ่มปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน จะเกิดเป็นทักษะที่ชำนาญในที่สุด

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการจัดการเรียนการสอน

ครูสามารถนำหลักการของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ไปจัดการเรียนการสอนของตนได้ โดยการพยายามจัดกลุ่มการเรียนรู้ให้มีองค์ประกอบครบ 5 ประการ ดังกล่าวข้างต้น และใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการช่วยให้องค์ประกอบทั้ง 5 สัมฤทธิ์ผลโดยทั่วไป การวางแผนบทเรียน และจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบร่วมมือมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ (Johnson, Johnson & Holubec, 1994, pp. 13 – 14)

1. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนการสอน

- 1.1 กำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียนทั้งทางด้านความรู้ และทักษะกระบวนการต่าง ๆ
- 1.2 กำหนดขนาดของกลุ่ม กลุ่มควรมีขนาดเล็ก ประมาณ 3 – 6 คน กลุ่มขนาด 4 คนจะเป็นขนาดที่เหมาะสมที่สุด

1.3 กำหนดองค์ประกอบของกลุ่ม หมายถึง การจัดผู้เรียนเข้ากลุ่มซึ่งอาจทำโดยการสุ่มหรือการเลือกให้เหมาะกับวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปกลุ่มจะต้องประกอบไปด้วยสมาชิกที่คล่องกันในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น

- 1.4 กำหนดบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ครูควรมอบหมายบทบาทหน้าที่

ในการทำงานให้ทุกคน และบทบาทหน้าที่นั้น ๆ จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของงานอันเป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ครูควรจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้อยู่ในลักษณะที่จะต้องพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน บทบาทหน้าที่ในการทำงานเพื่อการเรียนรู้มีจำนวนมาก เช่น บทบาทผู้นำกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์ เลขานุการ ผู้เสนอผลงาน ผู้ตรวจสอบผลงาน เป็นต้น

1.5 จัดสถานที่ให้เหมาะในการทำงาน และการมีปฏิสัมพันธ์กัน ครูจำเป็นต้องคิด ออกแบบการจัดห้องเรียน หรือสถานที่ที่จะใช้ในการเรียนรู้ให้เอื้อ และสะดวกต่อการทำงานของ กลุ่ม

1.6 จัดสาระ วัสดุ หรืองานที่จะให้ผู้เรียนทำ วิเคราะห์สาระงาน หรือวัสดุที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และจัดแบ่งสาระ หรืองานนั้นในลักษณะที่ให้ผู้เรียนแต่ละคนมีส่วนในการช่วย กลุ่ม และพึ่งพากันในการเรียนรู้

2. ด้านการสอน

ครูควรมีการเตรียมกลุ่มเพื่อการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

2.1 อธิบายชี้แจงเกี่ยวกับงานของกลุ่ม ครูควรอธิบายถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียน เหตุผลในการดำเนินการต่าง ๆ รายละเอียดของงานและขั้นตอนในการทำงาน

2.2 อธิบายเกณฑ์การประเมินผลงาน ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจตรงกันว่า ความสำเร็จของงานอยู่ตรงไหน งานที่คาดหวังจะมีลักษณะอย่างไร เกณฑ์ที่จะใช้ในการวัด ความสำเร็จของงานคืออะไร

2.3 อธิบายถึงความสำคัญ และวิธีการของการพึ่งพาและเกื้อกูลกัน ครูควรอธิบาย กฎเกณฑ์ระเบียบ กติกา บทบาทหน้าที่ และระบบการให้รางวัล หรือประโยชน์ที่กลุ่มจะได้รับ ในการร่วมมือกันเรียนรู้

2.4 อธิบายวิธีการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่ม

2.5 อธิบายถึงความสำคัญ และวิธีการในการตรวจสอบความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย เช่น การสุ่มเรียกชื่อผู้เสนอผลงาน การทดสอบ การตรวจสอบงาน เป็นต้น

2.6 ชี้แจงพฤติกรรมที่คาดหวัง หากครูชี้แจงให้ผู้เรียน ได้รู้อย่างชัดเจนว่าต้องการให้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ความคาดหวังที่มีต่อตน และพยายามจะแสดง พฤติกรรมนั้น

3. ด้านการควบคุมกำกับและการช่วยเหลือกลุ่ม

3.1 ดูแลให้สมาชิกกลุ่มมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด

3.2 สังเกตการณ์การทำงานร่วมกันของกลุ่ม ตรวจสอบว่า สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจ

ในงาน หรือบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกให้ข้อมูล
ป้อนกลับ ให้แรงเสริม และบันทึกข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของกลุ่ม

3.3 เข้าไปช่วยเหลือกลุ่มตามความเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานและ
การทำงาน เมื่อพบว่ากลุ่มต้องการความช่วยเหลือ ครูสามารถเข้าไปชี้แจง สอนซ้ำ หรือให้
ความช่วยเหลืออื่น ๆ

4. ด้านการประเมินผล และวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้

ประเมินผลการเรียนรู้ ครูประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านปริมาณและ
คุณภาพ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินวิเคราะห์
กระบวนการทำงาน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ครูควรจัดให้ผู้เรียนมีเวลาในการวิเคราะห์
การทำงานของกลุ่มและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้ที่จะปรับปรุง
ส่วนบกพร่องของกลุ่ม

การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ครูจำเป็นต้องทำในการจัดการเรียนแบบ
ร่วมมือโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งครูแต่ละคนสามารถคิดวางแผนออกแบบการเรียนการสอนของตน โดย
อาศัยวิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยอย่างหลากหลายแตกต่างกันออกไปอย่างไรก็ตาม ได้มี
นักการศึกษา และนักคิดหลายคนที่ได้ค้นคิดวิธีการจัดการเรียนแบบร่วมมือที่มีรูปแบบ ลักษณะ
หรือขั้นตอนแตกต่างกันออกไป เพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เดวิดสัน (Davidson,
1994, pp. 13 - 30) ได้รวบรวมรูปแบบการเรียนแบบร่วมมือทั้งที่เรียกว่า “Cooperative Learning”
และ “Collaborative Learning” ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางมาก ได้ทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ
“Student Team Learning” “Learning Together” “Group Investigation” “The Structural
Approach” “Complex Instruction” และ “The Collaborative Approach”

การเรียนแบบร่วมมือทั้ง 6 รูปแบบดังกล่าว มีคุณสมบัติสำคัญตรงกัน 5 ประการ คือ
ทุกรูปแบบต่างก็มีกระบวนการเรียนรู้ที่พึ่งพาและเกื้อกูลกัน สมาชิกกลุ่มมีการปรึกษาหารือและ
ปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และสามารถตรวจสอบ
ได้ สมาชิกกลุ่มต้องใช้ทักษะการทำงานกลุ่ม และการสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงานหรือ
การเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและ
คุณภาพของการทำงานร่วมกัน ในส่วนที่ต่างกันนั้น มักจะเป็นความแตกต่างในเรื่องของวิธีการ
จัดกลุ่ม วิธีการในการพึ่งพากัน วิธีการทดสอบกระบวนการในการวิเคราะห์กลุ่ม บรรยากาศ
ของกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม บทบาทของผู้เรียน ผู้นำกลุ่ม และครู

เทคนิคการเรียนรู้โดยการเรียนแบบร่วมมือ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย นักการศึกษา นักคิด

และนักจิตวิทยาพยายามที่ดัดแปลงรูปแบบการสอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระในแต่ละวิชาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เทคนิคที่นำมาใช้ในการเรียนแบบร่วมมือ มีหลายวิธีด้วยกัน (วัฒนาพร กระจับทุกซ์, 2541, หน้า 40 – 44) ได้แนะนำไว้ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือแบบสะสมความรู้ (Jigsaw) เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเพื่อนในกลุ่ม เทคนิคนี้ใช้กันมากในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาวิชาจากตำราเรียน เช่น สังคมศึกษา ภาษาไทย ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

1.1 ครูแบ่งเนื้อหาที่เรียนออกเป็นหัวข้อย่อยๆ ให้เท่ากับจำนวนสมาชิกกลุ่ม

1.2 จัดกลุ่มผู้เรียนให้มีความสามารถคล้ายกัน เรียกว่า กลุ่มบ้าน (Home Group) แล้วมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนศึกษาค้นคว้าหัวข้อที่ต่างกัน

1.3 ผู้เรียนที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจากแต่ละกลุ่มมานั่งด้วยกัน เพื่อทำงานและศึกษาร่วมกันในหัวข้อดังกล่าว เรียกว่า “กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ” (Expert Group)

1.4 สมาชิกแต่ละคนออกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลับไปกลุ่มเดิมของตนผลัดกันอธิบายเพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ตนศึกษาให้เพื่อนฟังจนครบทุกหัวข้อ

1.5 ครูทดสอบเนื้อหาที่ศึกษาแล้วให้คะแนนรายบุคคล

2. การเรียนแบบร่วมมือแบบสะสมความรู้ 2 (Jigsaw II) เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นจากเทคนิคเดิมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมช่วยกันพึ่งพากันในกลุ่มมากขึ้น กระบวนการของการเรียนแบบร่วมมือสะสมความรู้ 2 เหมือนเดิมทุกประการเพียงแต่ในช่วงของการประเมินผล ครูจะนำคะแนนทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุด จะติดประกาศไว้ในป้ายประกาศของห้อง

3. การเรียนแบบร่วมมือโดยการแข่งขันเป็นกลุ่ม (Teams Games – Tournaments หรือ TGT) เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนจุดประสงค์ที่ต้องการให้กลุ่มศึกษาประเด็น หรือปัญหาที่มีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียว หรือคำตอบที่ถูกต้องที่ชัดเจน เช่น การคำนวณทางคณิตศาสตร์ การใช้ภาษา ภูมิศาสตร์และทักษะการใช้แผนที่ และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

3.1 ครูนำเสนอบทเรียนหรือข้อความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน โดยอาจจะนำเสนอด้วยสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจ หรือใช้การอภิปรายทั้งห้องเรียน โดยครูเป็นผู้ดำเนินการ

3.2 แบ่งกลุ่มนักเรียนโดยจัดให้แต่ละความสามารถและเพศ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 4 – 5 คน กลุ่มเหล่านี้จะศึกษาบทวนเนื้อหาข้อความรู้ที่ครูนำเสนอ สมาชิกที่มีความสามารถสูงกว่าจะช่วยเหลือสมาชิกที่มีความสามารถด้อยกว่า เพื่อเตรียมกลุ่มสำหรับการแข่งขันในช่วงท้าย

สปีดคำหรือทำยบทเรียน

3.3 จัดการแข่งขันโดยจัดโต๊ะแข่งขัน และทีมแข่งขัน ที่มีตัวแทนของแต่ละกลุ่มที่มีความสามารถใกล้เคียงกันมาร่วมแข่งขันกันตามรูปแบบ และกติกาที่กำหนดข้อคำถามที่ใช้ในการแข่งขันจะเป็นคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนมาแล้วและมีการฝึกฝนเตรียมพร้อมในกลุ่มมาแล้วควรให้ทุกโต๊ะแข่งขันพร้อมกัน

3.4 ให้คะแนนการแข่งขัน โดยให้จัดลำดับคะแนน ผลการแข่งขันในแต่ละโต๊ะแล้วผู้เล่นจะกลับเข้ากลุ่มเดิม (Study Group) ของตน

3.5 นำคะแนนการแข่งขันของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนของทีม ทีมที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุดจะได้รับรางวัล

4. การเรียนแบบร่วมมือแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Student Teams and Achievement Division หรือ STAD) เทคนิคนี้พัฒนาเพิ่มเติม จากเทคนิค TGT แต่จะใช้การทดสอบรายบุคคลแทนการแข่งขัน มีขั้นตอนกิจกรรมดังนี้

4.1 ครูนำเสนอประเด็น หรือเนื้อหาใหม่ โดยอาจนำเสนอด้วยสื่อที่น่าสนใจใช้การสอน โดยตรงหรือตั้งประเด็นให้ผู้เรียนอภิปรายจัดผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 – 5 คน ให้สมาชิกมีความสามารถละกันมีทั้งความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำ

4.2 แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาทบทวนเนื้อหาที่ครูนำเสนอจนเข้าใจ

4.3 ผู้เรียนในกลุ่มทุกคนทำแบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน

4.4 ตรวจคำตอบของผู้เรียน นำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม

4.5 กลุ่มที่ได้คะแนนรวมสูงสุด จะได้รับคำชมเชย โดยอาจติดประกาศไว้ที่บอร์ดหรือป้ายของห้องเรียน

5. การเรียนแบบร่วมมือแบบกลุ่มช่วยเหลือรายบุคคล (Team Assisted Individualization หรือ TAI) กิจกรรมนี้เน้นการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมากกว่าการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่ม เหมาะสำหรับการสอนคณิตศาสตร์ การจัดกลุ่มผู้เรียนจะคล้ายกับเทคนิค STAD หรือ TGT แต่ในเทคนิคนี้ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้และทำงานตามระดับความสามารถของตน เมื่อทำงานในส่วนของตนเสร็จแล้วจึงจะไปจับคู่หรือเข้ากลุ่มทำงาน ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

5.1 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แบบละความสามารถกลุ่มละ 2 – 4 คน

5.2 ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้วหรือศึกษา ประเด็น/ เนื้อหาใหม่ โดยการอภิปรายสรุปข้อความรู้ หรือถามตอบ

5.3 ผู้เรียนแต่ละคนทำใบงานที่ 1 แล้วจับคู่กันภายในกลุ่มของตนเพื่อแลกเปลี่ยนกัน

ตรวจใบงานที่ 1 เพื่อความถูกต้อง อธิบายข้อสงสัย และคู่พิศพลาดของคู่ตนเองหากผู้เรียนคู่ใดทำใบงานที่ ได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไป ให้ผู้เรียนทั้งคู่ทำในงานชุดที่ 2 แต่หากคนใดคนหนึ่งหรือทั้งคู่ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 75 ให้ผู้เรียนทั้งคู่ทำในงานชุดที่ 3 หรือ 4 จนกว่าจะทำได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไปจึงจะผ่านได้

5.4 ผู้เรียนทุกคนทำการทดสอบ

5.5 นำคะแนนผลการสอบของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่มหรือใช้คะแนนเฉลี่ย

5.6 กลุ่มที่ได้รับคะแนนสูงสุดได้รับรางวัลหรือติดประกาศชมเชย

6. การเรียนแบบร่วมมือแบบศึกษาภายในกลุ่ม (Group Investigation หรือ GI) เป็นเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือที่สำคัญอีกเทคนิคหนึ่ง เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนเพื่อเตรียมการทำงานที่ครอบคลุมหมาย ก่อนใช้เทคนิคนี้ครูควรฝึกทักษะการสื่อสาร ทักษะสังคมให้แก่ผู้เรียนก่อน เทคนิคนี้เหมาะสำหรับการสืบค้นความรู้ หรือแก้ปัญหาเพื่อหาคำตอบในประเด็น หรือหัวข้อที่สนใจ เช่น การเรียนในวิชาชีพวิทยา หรือสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนการเรียนประกอบด้วย

6.1 ครูและผู้เรียนร่วมอภิปราย ทบทวนเนื้อหาหรือประเด็นที่กำหนด

6.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ระยะเวลาสามารถกลุ่ม 2 – 4 คน

6.3 แบ่งเรื่องที่จะศึกษาเป็นหัวข้อย่อย แต่ละหัวข้อจะเป็นใบงานที่ 1, 2, 3 เป็นต้น

6.4 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกทำหนึ่งหัวข้อ (ใบงานเพียงใบเดียว) โดยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มเลือกหัวข้อย่อยที่จะศึกษาก่อน หรืออาจให้ผู้เรียนในกลุ่มแบ่งกันหาคำตอบตามใบงานแล้วนำคำตอบทั้งหมดมารวมกันเป็นคำตอบที่สมบูรณ์

6.5 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเรื่องจากใบงานที่ศึกษาจนเป็นที่เข้าใจของทุกคนในกลุ่ม

6.6 ให้แต่ละกลุ่มรายงานผลการศึกษาโดยเริ่มจากกลุ่มที่ทำใบงานที่ 1 จนถึงใบงานสุดท้ายแล้วชมเชยกลุ่มที่ทำงานได้ถูกต้องที่สุด

7. การเรียนแบบร่วมมือแบบการเรียนรู้ด้วยกัน (Learning Together หรือ LT) วิธีการนี้เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการสอนวิชาที่มีโจทย์ปัญหา การคำนวณหรือการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

7.1 ครูและนักเรียน อภิปราย สรุปเนื้อหาที่เรียนในคาบที่แล้ว

7.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มความสามารถกัน กลุ่มละ 4 – 5 คน

7.3 ครูแจกใบงานกลุ่มละ 1 แผ่น

7.4 แบ่งหน้าที่ของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่ม

7.5 แต่ละกลุ่มส่งกระดาษคำตอบ เพียงแผ่นเดียวแต่ละกลุ่มส่งงาน 1 ชิ้น ผลงานที่เสร็จแล้วเป็นผลงานที่ทุกคนยอมรับ ซึ่งทุกคนในกลุ่มจะได้คะแนนเท่ากัน

7.6 ดิถีประกาศชมเชยกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

8. การเรียนแบบร่วมมือแบบอภิปรายกลุ่ม (Number Heads Together) เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการทบทวนหรือตรวจสอบความเข้าใจ ขั้นตอนของการเรียนประกอบด้วย

8.1 เตรียมประเด็นปัญหา/ ข้อคำถามที่จะให้ผู้เรียนศึกษา

8.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน ประกอบด้วยผู้ที่เรียนเก่งหนึ่งคน ผู้เรียนที่ปานกลางสองคน ผู้ที่เรียนอ่อนหนึ่งคน แต่ละคนมีหมายเลขประจำตัว

8.3 ถามคำถาม/ มอบหมายงานให้ทำ

8.4 ให้ผู้เรียนอภิปรายในกลุ่มย่อยจนมั่นใจว่าสมาชิกในกลุ่มทุกคนเข้าใจคำตอบ

8.5 ครูถามคำถามในประเด็นที่กำหนดโดยเรียกหมายเลขประจำตัวผู้เรียนคนใดคนหนึ่งในกลุ่มตอบ

8.6 ให้คำชมเชยกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องมากที่สุด ผู้เรียนทุกคนตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำตอบที่ตนและกลุ่มร่วมกันศึกษา ชักถามทำความเข้าใจข้อคำตอบจนกระจ่างชัดเจน

9. การเรียนแบบร่วมมือแบบร่วมกลุ่ม (Co-Op Co-Op) เป็นเทคนิคที่เน้นการร่วมกันทำงานโดยสมาชิกของกลุ่มที่มีความสามารถและความถนัดต่างกัน ได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ตนถนัดเต็มที่ผู้เรียนเก่งได้ช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนอ่อนเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการคิดระดับสูงทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์และเป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้สอนในวิชาใดก็ได้ มีขั้นตอนกิจกรรมดังนี้

9.1 กำหนดขอบข่าย หรือเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษา

9.2 ผู้เรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกันอภิปราย เพื่อกำหนดประเด็น หรือหัวข้อที่จะศึกษา

9.3 กำหนดกลุ่มย่อย โดยให้สมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถคล่องแคล่วแต่ละกลุ่มเลือกหัวข้อที่จะศึกษา

9.4 สมาชิกในแต่ละกลุ่มช่วยกันกำหนดหัวข้อย่อยแล้วแบ่งหน้าที่รับผิดชอบโดยให้สมาชิกแต่ละคนเลือกศึกษาหัวข้อย่อยคนละหนึ่งหัวข้อ

9.5 สมาชิกนำผลงานมารวมกันเป็นงานกลุ่ม อาจมีการทบทวนและปรับแต่งภาษาให้ผลงานกลุ่มที่ทำร่วมกันมีความสละสลวยต่อเนื่อง เตรียมผู้ที่จะนำเสนอผลงานกลุ่ม

9.6 นำผลงานกลุ่มเสนอต่อชั้นเรียน

9.7 ทุกกลุ่มช่วยกันประเมินผล โดยประเมินทั้งกระบวนการทำงานกลุ่มและผลงานกลุ่ม

10. การเรียนแบบร่วมมือแบบโปรแกรมร่วมมือในการอ่านและการเขียน (Cooperative Integrated Reading and Composition หรือ CIRC) เป็นตัวอย่างแนวทางการนำเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษา ขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

10.1 การสร้างกลุ่มการอ่าน โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนละ 8 – 18 คน ตามระดับความสามารถในการอ่าน

10.2 จัดกลุ่มย่อย โดยนักเรียนในแต่ละกลุ่มจะทำงานเป็นคู่ ๆ หรือ กลุ่มละ 3 คน ตามความเหมาะสม หลังจากนั้นนำกลุ่มย่อยที่สร้างขึ้นใหม่นี้ไปจับคู่กับกลุ่มย่อยจากกลุ่มอ่านกลุ่มอื่น แต่ละกลุ่มมีสมาชิกละกัน ทั้งมีความสามารถอ่านสูง ปานกลาง และต่ำ

10.3 กิจกรรมการอ่านพื้นฐาน

10.4 การหาเพื่อนช่วยตรวจสอบ หลังจากนั้นทำกิจกรรมตามที่ครูมอบหมายสำเร็จ ผู้เรียนจะขอให้เพื่อนในกลุ่มเซ็นชื่อรับรองว่าเขาได้ทำกิจกรรมและเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูกำหนด

10.5 การทดสอบ หลังจากเรียนแต่ละครั้งจะมีการทดสอบย่อยโดยใช้เวลานั้น ๆ

10.6 การสอบอ่าน ในแต่ละสัปดาห์ครูจะสอนการอ่านแก่ผู้เรียนหนึ่งครั้งโดยเน้นการสอนอ่านจับใจความ แล้วจะมอบหมายให้ผู้เรียนฝึกอ่านจับใจความ

10.7 การสอบเขียน ครูจะสอนหลักการเขียนในห้องเรียนขณะที่ผู้เรียนยังทำงานในกลุ่มย่อย หลังจากเรียนในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง ผู้เรียนจะเข้าร่วมโครงการฝึกปฏิบัติการเขียน โดยจะเขียนเรื่องที่ตนเองสนใจและชอบ

จากการศึกษารูปแบบการสอนแบบการเรียนแบบร่วมมือแบบต่าง ๆ มีทั้งข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการสอนแบบการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) เหมาะสมสำหรับนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาธรรมวินัย เนื่องจากเป็นรูปแบบการสอนที่เน้นความสำคัญของการเรียนเป็นกลุ่ม การช่วยเหลือกันในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดค้นคว้า ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นการฝึกทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน และทำให้เห็นคุณค่าของการร่วมมือกัน ทำให้ผู้เรียนสนุกสนานกับการเรียน ไม่น่าเบื่อ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มมีความสามารถละกัน มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน สมาชิกในกลุ่มต้องรับผิดชอบงานร่วมกัน มีการทบทวนเนื้อหาสาระเดิม การทดสอบย่อย เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีเจตคติต่อวิชาธรรมวินัยดียิ่งขึ้น

บทบาทครูและนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ

1. บทบาทครู

สุพล วังสินธุ์ (2543, หน้า 11 – 12) ได้กล่าวถึงบทบาทครูในการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

1.1 กำหนดขนาดของกลุ่ม (โดยปกติประมาณ 2 – 6 คนต่อกลุ่ม) และลักษณะของกลุ่มที่ละความสามารถ ในกลุ่มจะต้องมีทั้งผู้เรียนดี ปานกลาง และเรียนอ่อนปะปนกัน

1.2 อำนวยความสะดวกในการนั่งของสมาชิกเพื่อการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพและการติดตามความก้าวหน้าของกลุ่ม

1.3 การชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจวิธีการ และกฎกติกาในการทำงานร่วมกันในกลุ่ม

1.4 การสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกัน โดยให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจน

1.5 การให้คำปรึกษาของทุกกลุ่มย่อย และการติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

1.6 การยกย่อง ให้รางวัล และการให้คำชมเชยเมื่อการทำงานในกลุ่มประสบความสำเร็จ

1.7 การกำหนดเวลาในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

2. บทบาทของนักเรียน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541, หน้า 39 – 40) ได้อธิบายบทบาทของนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

2.1 ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และพัฒนาทักษะการสื่อความหมาย

2.2 ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้ง สมาชิกคนหนึ่งจะทำหน้าที่ผู้ประสานงาน คนหนึ่งทำหน้าที่เลขานุการกลุ่ม ส่วนสมาชิกที่เหลือทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมทีมสมาชิกทุกคนต้องได้รับมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ

2.3 ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกกลุ่มทุกคน

2.4 รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนและเพื่อน ๆ ในกลุ่ม ผู้เรียนจะร่วมกันทำกิจกรรม กำหนดเป้าหมายของกลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ดูแลกัน ให้อุปนิสัยงานตามหน้าที่ และช่วยกันควบคุมเวลาในการทำงาน

กระบวนการเรียนการสอนการเรียนรู้แบบร่วมมือกับครู และนักเรียนมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน แต่ครูและนักเรียนก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน กล่าวคือ ครูผู้สอนมีบทบาทและหน้าที่ อำนวยความสะดวก และสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ตลอดจนสร้างแรงจูงใจ และเสริมแรง ให้ผู้เรียนด้วย ส่วนนักเรียนก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมาย อย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้กิจกรรมของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย และประสบผลสำเร็จ

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการสอนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี)

ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) หมายถึง วิธีการเรียนที่จัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ 4 ประกอบด้วยสมาชิกที่มีระดับความสามารถแตกต่างกัน หลังจากทีครุณาเสนอความรู้แก่นักเรียนทั้งชั้นแล้ว นักเรียนในแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละทีม จะทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการอภิปราย แลกความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ปรึกษาหารือกัน ให้ความช่วยเหลือกันในการเรียนเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนของกลุ่ม มีความรู้ ความเข้าใจบทเรียนมากขึ้น รวมทั้งต้องเตรียมสมาชิกในกลุ่มของตนให้พร้อมสำหรับการทดลองที่จะมีขึ้นหลังจบบทเรียนแต่ละบท เวลาเรียนนักเรียนจะร่วมมือกันศึกษาหาความรู้ แต่เวลาทดสอบนักเรียนแต่ละคนต่างคน ต่างทำ จะช่วยเหลือกันไม่ได้ ผลการทดสอบของนักเรียนจะพิจารณาเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ พิจารณาเป็นรายบุคคล และเป็นคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม ดังนั้นในการเรียนการสอนแบบนี้ผู้เรียนต้องเข้าใจว่าการทำงานของตนนั้น ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ทุกคนมีส่วนเพิ่มหรือลดคะแนนของกลุ่ม นักเรียนที่เก่งจะพยายามช่วยเหลือนักเรียนที่อ่อน ด้วยการอธิบายแนะนำให้เข้าใจเรื่องที่เรียน เพื่อที่จะทำให้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มดีขึ้น โดยครูมีรางวัลเป็นการเสริมแรง ด้วยการกล่าวชมเชย หรือการประกาศเกียรติคุณยกย่องชมเชยแก่นักเรียนทั้งกลุ่ม หรือเป็นรายบุคคล เมื่อสามารถทำคะแนนได้ตามหลักเกณฑ์ที่ครูได้กำหนด

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) (STAD: Student Teams and Achievement Division) เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) พัฒนาขึ้นโดยสลาวัน (Robert E. Slavin) ผู้อำนวยการ โครงการศึกษาระดับประถมศึกษา ศูนย์การวิจัยประสิทธิภาพการเรียนของนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านวิชาการแห่งมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ สหรัฐอเมริกา และเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนคณิตศาสตร์ สลาวัน ได้พัฒนาเทคนิคนี้ขึ้นเพื่อจัดปัญหาทางการศึกษา มุ่งเน้นทักษะการคิด การเรียนที่เป็นระบบ เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการเรียนเป็นกลุ่ม และเป็นวิธีการสร้างสัมพันธภาพระหว่างนักเรียน

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) เป็นรูปแบบการเรียนที่ครบวงจร ผู้เรียนรู้ได้โดยการลงมือปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนวิธีนี้แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มละ 4 – 5 คน เน้นให้มีการแบ่งงานกันทำ ช่วยเหลือกัน ร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายในกลุ่มหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยผู้เรียนที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน ซึ่งในการจัดแบ่งกลุ่มอาจพิจารณาจากผลการเรียน หรือคะแนนการสอนในภาคเรียนที่ผ่านมา ในขณะที่เรียนสมาชิกในกลุ่มสามารถช่วยเหลือกันในการทำงานในเนื้อหานั้น ๆ แต่ในการทดสอบซึ่งจะทำเมื่อเรียนจบเนื้อหานั้น ๆ แล้วจะเป็นการทดสอบรายบุคคลช่วยเหลือกันไม่ได้ คะแนนการสอบของสมาชิกในกลุ่มแต่ละคนจะนำมาเฉลี่ยเป็นคะแนนของกลุ่ม มีการประกาศคะแนนของกลุ่ม และถ้ากลุ่มใดมีคะแนนเฉลี่ยถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ก็จะมีรางวัลให้ด้วย และเมื่อเรียนครบ 5 – 6 สัปดาห์แล้ว ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนกลุ่มได้

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) จึงเป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิด เหตุผลซึ่งกันและกัน ได้เรียนรู้สภาพอารมณ์ความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ตลอดจนเพื่อที่จะเรียนรู้และรับผิดชอบงานของผู้อื่นเสมือนงานของตน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ และความสำเร็จของกลุ่มในการเรียนแบบนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงมี 3 ประการ คือ

1. รางวัลของกลุ่ม ซึ่งได้รับเมื่อกลุ่มทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้
2. ผลความรับผิดชอบรายบุคคล หมายถึง ความสำเร็จของกลุ่มนั้นจะขึ้นอยู่กับคนที่สมาชิกทุกคนเข้าใจเนื้อหานั้น ๆ ดังนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องช่วยกันอธิบายให้เข้าใจเพราะเมื่อมีการทดสอบสมาชิกจะต้องทำด้วยตนเองเป็นรายบุคคลโดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ แต่คะแนนที่ได้จากการสอบจะนำมาเฉลี่ยเป็นคะแนนของกลุ่ม
3. โอกาสความสำเร็จที่เท่าเทียมกัน หมายถึง สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีโอกาสที่จะทำได้ดีที่สุด และประสบความสำเร็จอย่างเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้นจากประสบการณ์ที่ทำงานร่วมกันมาจะพัฒนาสมาชิก ดังนั้นการช่วยเหลือของสมาชิกทุกคนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ (ภักทรานิชย์ ศรีมงคล, 2546)

จุดประสงค์หลักของการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) ก็เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนให้กระตือรือร้นกล้าแสดงออก และช่วยเหลือกันในการทำความเข้าใจเนื้อหานั้น ๆ อย่างแท้จริง สลาวิน (Slavin, 1995, p. 54) กล่าวเพิ่มเติมว่า เป็นวิธีการเรียนแบบร่วมมือที่ง่ายที่สุด และเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดสำหรับครูในการเริ่มต้นใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือในห้องเรียน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการที่เน้นความสำคัญของการเรียนเป็นกลุ่ม การช่วยเหลือกันในกลุ่ม เป็นการฝึกทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน และทำให้มองเห็นคุณค่าของการร่วมมือกันในการแสดงออกทางการเรียนรู้มากขึ้น เพราะจะทำให้นักเรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อนร่วมมือกันทำงาน ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ทำ และในการเรียนวิชาอื่นได้ดียิ่งขึ้นด้วย

องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการ ดังนี้ (ชูศรี สนิทประชากร, 2534, หน้า 47 – 48)

1. การพึ่งพาอาศัยกันและกัน เมื่อมีการจัดกลุ่มนักเรียนแล้ว นักเรียนจะต้องแบ่งหน้าที่กันทุกคนจะมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยรับรู้จุดมุ่งหมายของการเรียน เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จด้วยดี การทำงานของกลุ่มมีลักษณะที่ต้องร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

อาจมีการแข่งขันข้อมูลหรืออุปกรณ์ที่นำมาประกอบการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่มีใครแยกตัวเรียน
อย่างอิสระคนเดียว

2. การปฏิสัมพันธ์กันในระหว่างการทำงานกลุ่มที่สอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) นักเรียนจะต้องทำงานประสานกันอย่างใกล้ชิด โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสรุปเรื่อง การอธิบาย ขยายความในบทเรียนที่เรียนมาให้แก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้เสนอแนวความคิดใหม่ ๆ เพื่อเลือกสิ่งที่ดีที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด
3. การรับผิดชอบต่อกัน การจัดการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) จะประสบผลสำเร็จเมื่อนักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนในกลุ่ม มีความรู้ในเรื่องที่เรียนรู้อย่างแท้จริง หรือได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่มให้เรียนรู้ได้ทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการทดสอบเพื่อประเมินว่าทุกคนรู้เรื่องหรือไม่ ซึ่งครูอาจให้วิธีทดสอบโดยการสุ่มเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มให้เป็นผู้ตอบคำถาม ด้วยวิธีการนี้กลุ่มจะต้องช่วยกันในการเรียนรู้ และช่วยกันทำงานมีความรับผิดชอบต่องานของตนเป็นพื้นฐาน จะต้องเข้าใจและรู้แจ้งในงานที่ตนรับผิดชอบอันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จของกลุ่มตามมา
4. การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย การแบ่งกลุ่มควรเป็นกลุ่มย่อย มีสมาชิก 4 – 5 คน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนี้ จะฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการพูด การยอมรับความสามารถของผู้อื่น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการประเมินการทำงานของกลุ่มนักเรียน เพื่อให้กลุ่มสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. กระบวนการกลุ่ม นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องให้นักเรียนวิเคราะห์ว่ากลุ่มทำงานได้เพียงใดทำอย่างไรการทำงานของกลุ่มจึงประสบผลสำเร็จ เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยดี และถ้าไม่ดีเป็นเพราะพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม หรือการทำงานของกลุ่ม ยังมีสิ่งใดบกพร่องอยู่ ควรแก้ไขอะไร อย่างไร ต่อไปนี้คร่าวหน้า

ขั้นตอนการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี)

การสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทฤษฎีของสลาวิน (Slavin, 1990, pp. 54 – 62) โดยครูจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4 คน มีระดับความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำละกัน ในอัตราส่วน 1: 2: 1 ก่อนทำการสอนครูอธิบายวิธีสอนโดยโดยการเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) ให้นักเรียนเข้าใจ แล้วดำเนินการสอนตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** เป็นการสร้างความสนใจ และความพร้อมของนักเรียนในการเรียน โดยใช้การสนทนาซักถาม หรือทบทวนความรู้เดิม หรือการเล่นเกมน
2. **ขั้นแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้** ครูแจ้งประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
3. **ขั้นกิจกรรมการเรียนการสอน**

3.1 จัดผู้เรียนกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4 คน ให้สมาชิกมีความรู้ความสามารถคล่องกันคือ ความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำ ในอัตราส่วน 1: 2: 1 ซึ่งสมาชิกจะทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังนี้

ผู้นำกลุ่ม ทำหน้าที่วางแผนดำเนินงาน ควบคุมการทำงานให้เป็นระเบียบ รับเอกสาร จากครู และรวบรวมงานส่งครู

ผู้ชี้แนะ ทำหน้าที่ขยายความรู้ เพิ่มเติมความคิด

ผู้ตรวจสอบ ทำหน้าที่ตรวจสอบความเข้าใจในบทเรียนของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

ผู้กระตุ้นเตือน ทำหน้าที่ให้กำลังใจ และกระตุ้นเตือนเพื่อนในการทำงานให้ทันเวลา

3.2 นำเสนอบทเรียน โดยครูสอนความรู้แก่นักเรียนทั้งชั้นประกอบกับสื่อการสอน ได้แก่ แผ่นใส ขว้างจากหนังสือพิมพ์ รูปภาพ เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจ และเกิดการเรียนรู้ รวดเร็วขึ้น

3.3 นักเรียนทำงานกลุ่ม โดยการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือ ทำความเข้าใจ โดยศึกษาจากใบงานร่วมกับสมาชิกทุกคนจะต้องเรียนรู้เนื้อหา นั้น ๆ ให้เข้าใจและ ช่วยกันทำงานตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

4. ขั้นสรุป ครูใช้วิธีสุ่มนักเรียนบางกลุ่มรายงานผลหรือซักถาม เพื่อสรุปความเข้าใจ ในการทำกิจกรรม

5. ขั้นวัดและประเมินผล

5.1 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินผลการทำงานของกลุ่มโดยใช้แบบสังเกต

5.2 ผู้เรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบย่อยเมื่อจบบทเรียน คะแนนจากการทดสอบจะ พิจารณาเป็น 2 ระดับ ดังนี้

5.2.1 คะแนนรายบุคคล ได้จาก คะแนนดิบที่นักเรียนแต่ละคนทำได้

5.2.2 คะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม ได้จาก การนำคะแนนรายบุคคลของสมาชิกในกลุ่ม มารวมกัน แล้วเฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิก

5.3 ครูให้รางวัล กล่าวคำชมเชยกลุ่มที่ทำคะแนนได้ตามเกณฑ์ที่ครูกำหนด โดยสรุป ขั้นตอนการสอนการเรียนรู้แบบร่วมมือนี้มีขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้ ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน ขั้นสรุป ขั้นวัดและประเมินผล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ปรับปรุง ขั้นตอนการสอนดังกล่าวตาม (ชำนาญ คำชู, 2547, หน้า 49) เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาธรรมวินัย แต่ยังคงหลักการสำคัญของการสอนการเรียนรู้ แบบร่วมมือไว้ โดยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ขั้นทบทวนความรู้เป็นกลุ่ม ขั้นทดสอบย่อย และขั้นให้รางวัล

การให้คะแนนในการเรียนแบบร่วมมือ

การให้คะแนนในการเรียนแบบร่วมมือ จอห์นสัน, จอห์นสัน และ โฮลเบค (Johnson, Johnson & Holubec, 1994, pp. 137 – 139) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยจากคะแนนของสมาชิกแต่ละคน (Averaging of Member's Individual Scores) คะแนนของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะต้องนำมารวมกัน แล้วหารด้วยจำนวนของสมาชิกภายในกลุ่ม ดังนั้นสมาชิกแต่ละคนจะได้รับค่าเฉลี่ยของกลุ่มเป็นคะแนนของตนเองด้วย
2. คะแนนของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนทั้งหมดรวมกัน (Totaling Member's Individual Scores) คะแนนของสมาชิกแต่ละคนจะถูกนำมารวมกัน และสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดจะได้รับคะแนนนั้นเหมือนกันหมด
3. คะแนนของกลุ่มขึ้นอยู่กับผลงานเพียงหนึ่งชิ้น (Group Score on a Single Product) ผลผลิตของงานกลุ่มเป็นงานเพียงชิ้นเดียว เช่น รายงาน เรียงความ หรือการสอบ โดยงานนี้จะถูกประเมินและสมาชิกทุกคนได้รับคะแนนเท่ากันหมด
4. การสุ่มงานของสมาชิกในกลุ่มมาเป็นคะแนน (Randomly Selecting One Member's Paper to Score) สมาชิกกลุ่มทุกคนทำงานของตนเองให้สมบูรณ์ และตรวจสอบจนแน่ใจ ครูจะส่งงานของใครคนใดคนหนึ่งในกลุ่มมาให้คะแนน และสมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับคะแนนเช่นเดียวกันกับที่สุ่ม
5. สุ่มเลือกข้อสอบของสมาชิกกลุ่มแล้วให้คะแนน (Randomly Selecting One Member's Exam to Score) สมาชิกกลุ่มเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการสอบ และรับรองว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มได้เข้าใจในสิ่งที่ได้เรียน ดังนั้นคะแนนในการสอบจึงมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ครูสุ่มเลือกข้อสอบของนักเรียนมาหนึ่งคน แล้วตรวจให้คะแนน ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะได้คะแนนนั้นเท่ากันหมด
6. คะแนนเดียวบวกคะแนนพิเศษ ถ้าสมาชิกทุกคนทำได้ถึงเกณฑ์ (Individual Score Plus Bonus) สมาชิกของกลุ่มศึกษาบทเรียนร่วม และต้องแน่ใจว่าทุกคนได้รอบรู้ในสิ่งที่ได้เรียน หลังจากนั้นจะทดสอบเป็นรายบุคคล ถ้าสมาชิกกลุ่มได้รับคะแนนมากกว่าเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ก็จะรับคะแนนพิเศษเพิ่มด้วย ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 4 เกณฑ์การให้คะแนนพิเศษ

เกณฑ์ได้คะแนนพิเศษ		คะแนนเดี่ยว	คะแนนรวม
80 – 89	5 คะแนน	85	90
90 – 99	10 คะแนน	95	105
100	15 คะแนน	100	115

7. คะแนนเดี่ยวนวคะแนนพิเศษตามคนที่ได้ต่ำสุด (Bonus Points Based on Lowest Score) สมาชิกกลุ่มเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการทดสอบ สมาชิกในกลุ่มจะได้รับคะแนนพิเศษตามคนที่ได้ต่ำสุดในกลุ่มดังอย่างเช่น

ตารางที่ 5 เกณฑ์การให้คะแนนพิเศษ (คะแนนเดี่ยวนวคะแนนพิเศษตามคนที่ได้ต่ำสุด)

เกณฑ์ได้คะแนนพิเศษ		คะแนนเดี่ยว	คะแนนรวม
71 – 75	1 คะแนน	75	76
76 – 80	2 คะแนน	80	81
81 – 85	3 คะแนน	84	85
86 – 90	4 คะแนน	90	91
91 – 95	5 คะแนน	92	93
96 – 100	6 คะแนน	100	101

วิธีนี้เป็นวิธีการที่ส่งเสริมช่วยเหลือ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในกลุ่มเกณฑ์การได้คะแนนพิเศษอาจจะปรับได้เพื่อให้เหมาะกับกลุ่ม โดยขึ้นอยู่กับคะแนนของคนที่ได้ต่ำสุดเมื่อครั้งที่ผ่านมา

8. คะแนนเดี่ยวนวคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม (Individual Score Plus Group Average)
สมาชิกกลุ่มเตรียมตัวให้พร้อมในการสอบ เมื่อสอบแล้วนักเรียนจะได้รับคะแนนเป็นรายบุคคล คะแนนของสมาชิกในกลุ่มถูกนำมาเฉลี่ย และนำคะแนนเฉลี่ยนี้ไปรวมกับคะแนนเดี่ยวที่แต่ละคนทำได้ ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 6 เกณฑ์การให้คะแนนพิเศษ (คะแนนเดี่ยวนวคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม)

คะแนนเดี่ยว	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม	คะแนนที่ได้รับ
66	79	145
89	79	168
75	79	154
87	79	166
รวม	317	

9. สมาชิกทุกคนได้รับคะแนนตามคนที่ได้ต่ำสุด (All Members Receive Lowest Score)
สมาชิกกลุ่มเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการทดสอบเป็นรายบุคคล สมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับคะแนนตามคนที่ได้ต่ำสุด ตัวอย่างเช่น ถ้าสมาชิกกลุ่มได้รับคะแนนดังนี้ 89, 88, 82 และ 79 ดังนั้นสมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับคะแนนเป็น 79 ทุกคน

10. คะแนนเฉลี่ยบวกกับคะแนนทักษะความร่วมมือ (Average of Academic Score Plus Collaborative Skill Performance Score) นักเรียนจะได้รับการทดสอบและเฉลี่ยคะแนนสอบและบวกกับคะแนนทักษะความร่วมมือ ซึ่งได้ถูกสังเกตและบันทึกเอาไว้จึงจะได้เป็นคะแนนของแต่ละคน

11. คะแนนสอบและรางวัลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอบ (Dual Academic and Non Academic Rewards) สมาชิกทุกคนเตรียมตัวสำหรับการสอบ เมื่อทดสอบแล้วจะได้รับคะแนนของตนเอง แล้วมาพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม ซึ่งจะได้รับรางวัลจากคะแนนเฉลี่ยนั้น

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มทุกคนในการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน รู้จักคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า โดยใช้ระบบประชาธิปไตย จึงทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนการสอน และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

หลักธรรมในหมวด 2

ธรรมมีอุปการะมาก 2 อย่าง คือ

1. สติ ความระลึกได้
2. สัมปชัญญะ ความรู้สึกรู้ตัว

คำว่า ธรรมมีอุปการะมาก หมายถึงธรรมอันเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอ หรือผิดพลาดในหน้าที่การงานที่กระทำ ในถ้อยคำที่พูด และในเรื่องที่คิด กล่าวคือ เป็นธรรม เครื่องอุดหนุนเกื้อกูลมิให้คนเราประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา และใจ คอยตักเตือนห้ามปรามในเวลา พลั้งเผลอ เหมือนบิดามารดาคอยห้ามบุตรธิดาไม่ให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีฉะนั้น นอกจากนี้ ธรรม 2 ประการนี้ยังเป็นอุปการะ เกื้อกูลอุดหนุนให้กุศลธรรมอื่น ๆ เกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ดีอีกด้วย จัดเป็นธรรมที่เกื้อกูลในกิจหรือในการทำความคิดทุกอย่าง จึงชื่อว่าธรรมมีอุปการะมาก ประกอบด้วย องค์ธรรม 2 ประการ

1. สติ แปลว่า ความระลึก หมายถึง ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความรู้สึกรู้ตัว โดยไม่เผลอดล่าวคือการ ไม่ปล่อยใจให้เลื่อนลอยคล้อยไปตามอารมณ์ต่าง ๆ จนลุ่มหลงพลั้งเผลอลืมตัว มีลักษณะที่ระลึกได้ในเวลาก่อนจะทำ ก่อนจะพูด ก่อนจะคิด หรือการนึกคิดล่วงหน้าก่อนจะแสดง พฤติกรรมต่าง ๆ ออกมามีให้ผิดมิให้พลาด มีหน้าที่คอยกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกหรือธรรมตรงกันข้าม คือความประมาทเลินเล่อเผลอดั่ว

ความระลึกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว เช่น ระลึกถึงการงานที่ได้กระทำ และถ้อยคำที่ได้พูด เมื่อนานแล้วได้ หรือนึกถึงรูปเป็นต้น ที่ตนเองเห็นมานานแล้วได้ ความระลึกถึงสิ่งที่ปัจจุบัน เช่นระลึกถึงการงานที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน หรือระลึกถึงลมหายใจเข้า ลมหายใจออกของตนได้ ความระลึกถึงสิ่งอันจะมีขึ้นในภายหน้า เช่น ระลึกถึงความตายอันจะมาถึงตนในอนาคต เป็นต้น ความระลึกถึงดังกล่าวมานี้ ชื่อว่าสติ โดยปริยายคือ อปปมาทะ ความไม่ประมาท

สติ 2 ประเภท คือ สติชั้นต่ำ หรือสติของทั่วไป เป็นไปในกิริยาที่ทำ ถ้อยคำที่พูด และ เรื่องที่คิด สติชั้นสูง ได้แก่สติที่เป็นไปในสติปัญญา 4 คือสติที่กำหนดพิจารณากาย เวทนา จิต และ ธรรมเป็นอารมณ์

2. สัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ชัด ความรู้ทั่วชัด ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกรู้ตัวในเวลากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด คอยกำจัดธรรมที่เป็นข้าศึก คือความไม่รู้เท่าทัน

ความรู้สึกรู้ตัวอยู่ว่าเรากำลังกระทำหน้าที่สิ่งนี้อยู่ กำลังพูดเรื่องนี้อยู่ หรือกำลังคิดเรื่องนี้อยู่ เช่น ความรู้สึกรู้ตัวอยู่ว่าเรากำลังอ่านหนังสืออธิบายธรรม สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี ซึ่งว่าด้วยธรรมมีอุปการะมาก 2 เป็นต้น ความรู้สึกรู้ตัวดังกล่าวมานี้ชื่อว่าสัมปชัญญะ โดยปริยาย คือ

ปัญญา ความรู้ชัด

สัมปชัญญะ มี 4 ประเภท คือ (1) สาดตกสัมปชัญญะ ความรู้ชัดว่ามีประโยชน์ หมายถึง ความตระหนักในจุดหมาย คือความรู้ตระหนักที่จะเลือกทำสิ่งที่ตรงกับวัตถุประสงค์หรืออำนวยประโยชน์ที่มุ่งหมาย (2) สัปายสัมปชัญญะ ความรู้ชัดว่าเป็นสัปายะ หมายถึง ความตระหนักในความเหมาะสมเกื้อกูล คือความรู้ตระหนักที่จะเลือกทำแต่สิ่งที่เหมาะสมแก่ภาวะของตน (3) โจรสัมปชัญญะ ความรู้ชัดว่าเป็นโจร หมายถึง ความตระหนักในแผนงานของตน คือความรู้ตระหนักที่จะคุมกายและจิตไว้ให้อยู่ในกิจในประเด็น หรือแผนงานของตน ไม่ให้เขว เติลิด เลื่อนลอย หรือหลงลืมไม่เสีย (4) อสัมโมหสัมปชัญญะ ความรู้ชัดว่าไม่หลง หมายถึง ความตระหนักในตัวเนื้อหา สภาวะ ไม่หลงไหลพินเพื่อน คือความรู้ตระหนักในเรื่องราว เนื้อหา สาระและสภาวะของสิ่งที่ตนเกี่ยวข้องกับหรือกระทำอยู่นั้นตามที่เป็นจริง โดยสมมติสัจจะ หรือตลอดถึงโดยปรมัตตสัจจะมิใช่พรวดพราดทำไปหรือสักแต่ว่าทำ มิใช่ทำอย่างงมงายไม่รู้เรื่องและไม่ถูกหลอกให้ลุ่มหลง เป็นต้น

สรุปความ

สติและสัมปชัญญะทั้ง 2 อย่างนี้ ควรทำให้เกิดมีขึ้นในตน คือ ในเวลาจะทำ จะพูด จะคิด ก็ไม่ละสติสัมปชัญญะ มีสติสัมปชัญญะคอยควบคุมรักษาจิตไว้ให้ตั้งมั่นแน่วแน่ในทางที่ดีมีประโยชน์ เพื่อไม่ให้ความชั่วเข้าครอบงำหรือย่ำยีจิตได้ เปรียบเหมือนมารดาบิดามีอุปการะมากแก่บุตรธิดา ห้ามไม่ให้ทำความชั่วแนะนำให้ทำแต่ความดี และคอยป้องกันเมื่อบุตรธิดาประมาทพลั้งเผลอ สติเป็นคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนเรา ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า สติ สพุทฺธอุปตฺติยา ในการทำงานทุกอย่าง จำเป็นต้องมีสติ

สติเปรียบเหมือนดวงไฟ สัมปชัญญะเปรียบเหมือนแสงสว่างของดวงไฟ สติจำต้องใช้ในเวลาก่อนแต่จะทำ ก่อนแต่จะพูด ก่อนแต่จะคิด สัมปชัญญะจำต้องใช้ในเวลากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด สติเป็นได้ทั้งอดีตกาล ปัจจุบันกาล และอนาคตกาล สัมปชัญญะเป็นได้เฉพาะปัจจุบันกาลเท่านั้น เหตุที่ท่านจัดสติและสัมปชัญญะว่าเป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะธรรมเหล่านี้จะเกิดมีขึ้นได้ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ ถ้าสติสัมปชัญญะไม่มี ธรรมเหล่านี้ก็เกิดมีขึ้นไม่ได้ ฉะนั้น ท่านจึงยกสติและสัมปชัญญะขึ้นแสดงได้ว่าเป็นธรรมมีอุปการะมาก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พหูุปการธรรม”

ธรรมเป็นโลกบาล 2 อย่าง คือ

1. หิริ ความละอายแก่ใจ
2. โอตตปปะ ความเกรงกลัว

ธรรมเป็น โลกบาล แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก หมายถึงคุณธรรมคือหิริ และ โอตตปปะ 2 ประการนี้เป็นเครื่องคุ้มครองรักษาโลกคือหมู่สัตว์ที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินนี้ให้

อยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากการอยู่ร้อนนอนทุกข์ได้ด้วยดี ซึ่งถ้าโลกชาดธรรมทั้ง 2 ประการนี้ ก็จะเกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่สามารถที่จะควบคุมกันให้เป็นหมวดหมู่อยู่เป็นสุขได้ เพราะต่างคนต่างแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิตด้วยกัน ผู้มีกำลังมากและพวกพ้องมาก ก็จะข่มเหงรังแกเบียดเบียนผู้มีกำลังน้อยด้วยพวกพ้อง โลกจะเต็มไปด้วยปัญหาอาชญากรรม ภัยเศรษฐกิจ พิชัยสงคราม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาความประพฤติดีทางเพศอย่างไม่รู้จักจบสิ้นดังพระพุทธพจน์ในจริยสูตร ทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย (อง.ทูก. 20/626) ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ย่อมคุ้มครองโลกไว้ ธรรม 2 อย่างคืออะไรบ้าง คือ หิริ 1 โอตตัปปะ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หากว่าธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้จะไม่คุ้มครองโลกไว้ ในโลกนี้ก็จะไม่ปรากฏว่า เป็นแม่ เป็นน้ำ เป็นป่า เป็นภรรยาของอาจารย์ หรือว่าเป็นภรรยาของครู ชาวโลกก็จักถึงความส่ำส่อนไปทั่ว เหมือนกับพวกแพะกับพวกแกะ พวกไก่อับกับพวกสุกร พวกสุนัขบ้านกับสุนัขจิ้งจอก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว 2 อย่างนี้ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น จึงยังปรากฏว่า เป็นแม่ เป็นน้ำ เป็นป่า เป็นภรรยาของอาจารย์หรือว่าเป็นภรรยาของครูอยู่

หิริ แปลว่า ความละอาย หมายถึงความละอายต่อการทำชั่วทุจริตต่าง ๆ ละอายใจต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายใจต่อการประกอบบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย โดยไม่กล้าทำความชั่วเพราะอายคนอายุผิสาบเทวดา ไม่อาจทำความชั่วได้แม้ไม่มีใครรู้เห็นก็ตาม เหมือนมีอาการขะเขวขังไม่กล้าจับสิ่งโสโครก แม้จะได้ลาภยศใด ๆ ก็ตาม เพราะมีจิตสำนึกว่าความชั่วเป็นสิ่งที่ทำลายความดีงามของตนจนทำให้ตนเป็นคนชั่วนับว่าน่าอาย

เหตุเกิดของหิริมี 4 ประการ คือ (1) เพราะพิจารณาถึงชาติ สกูล ยศศักดิ์ และบรืวาร (2) เพราะพิจารณาถึงวัยและการศึกษาของตน (3) เพราะพิจารณาได้ว่าตนเป็นคนองอาจกล้ากล้า (4) เพราะพิจารณาได้ว่าอย่างไรผิด อย่างไรถูก ควรทำและไม่ควรทำ เป็นต้น คนเราเมื่อมาพิจารณาคำนึงถึงเหตุ 4 ประการนี้ข้อใดข้อหนึ่งแล้วมุ่งประพฤติดแต่สิ่งที่ชอบ ที่ถูก ที่ควรเป็นไปถูกต้องตามทำนองคลองธรรมโดยหวังประโยชน์สุขทั้งสอง คือ ประโยชน์ผู้อื่นเป็นหลักประจำจิตใจแล้วหิริย่อมเกิดขึ้น

โอตตัปปะ แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัว หมายถึง ความสะดุ้งกลัวต่อผลของการทำชั่วทุจริตต่าง ๆ กล่าวคืออาการที่ไม่กล้าทำผิดชนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีของสังคมมนุษย์ เพราะเกรงกลัวต่อผลของบาปหรือผลแห่งการทำชั่วที่จะมาถึงตน เหมือนการที่ไม่กล้าจับไฟเพราะกลัวว่าไฟจะไหม้มือฉนั้น

ความเกรงกลัวต่อผลของการทำชั่ว คือ การประพฤติทุจริตทั้งหลายทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจมีปัญญาพิจารณาเห็นชัดว่า สัตว์โลกล้วนมีกรรมเป็นของตน เกิดมาแล้วต้องเป็นผู้รับผลกรรมนั้น เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ ย่อมมีความหวาดกลัวสะดุ้งต่อผลของกรรมชั่ว แม้เล็กน้อย

ก็ไม่กล้ากระทำ เช่นนี้ชื่อว่าโอดตปปะ ส่วนคนที่ไม่กล้ากระทำผิด เพราะกลัวผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชา จะลงโทษเอา อย่างนี้ไม่จัดว่าเป็นผู้มีโอดตปปะ

เหตุเกิดของโอดตปปะมี 3 ประการ คือ (1) เพราะกลัวตัวเองจะต้องดิ้นรนเอง (2) เพราะกลัวผู้อื่นจะดิ้นรนเอา (3) เพราะกลัวต่อโทษหรือความทุกข์อันจะเกิดจากการทำชั่วนั้น คนเราเมื่อมาพิจารณาคำนึงถึงเหตุ 3 ประการเหล่านี้ ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว โอดตปปะย่อมเกิดขึ้น

คนมีหิริรังเกียจจะอายต่อการทำบาปทุจริต เปรียบเหมือนชายหนุ่มหญิงสาวผู้กำลังรักสวय รักงานอาบน้ำชำระ ทาของหอม ประดับตกแต่งการด้วยเครื่องนุ่งห่มอันตระการแล้ว ย่อมแสวงเกลียดกลัวตัวเองจะเป็นของโสโครกมีมูตรอุด เป็นต้น ฉะนั้น คนมีโอดตปปะย่อมสะดุ้งกลัวต่อผลแห่งบาปทุจริต เปรียบเหมือนคนที่ขี้กลัวมีปกติหวาดกลัวเป็นนิจ เห็นอสรพิษแม้ตัวเล็ก ๆ ก็สะดุ้งกลัว ไม่อยากเข้าใกล้ คอยพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลฉะนั้น

ลักษณะของผู้มีหิริโอดตปปะ ตัวอย่างเช่น ภรรยาภิกษุจะนอกใจสามี หรือสามีภิกษุจะนอกใจภรรยา แต่กลัวศีลของตนจะขาด เช่นนี้จัดว่าเป็นผู้มีหิริโอดตปปะได้ เพราะเขาทั้งสองนั้นมุ่งประพฤติธรรมเป็นหลักสำคัญ ส่วนนักเรียนที่ลอบนำแบบเข้ามาดูในขณะสอบไล่ แต่คอยระวังไม่ให้กรรมการหรือเจ้าหน้าที่เห็น เพราะกลัวจะถูกจับได้ เช่นนี้ไม่จัดว่ามีหิริและโอดตปปะ เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการกล้ากระทำความชั่วทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง ส่อลักษณะให้รู้ว่าเป็นคนไม่มีอาย กล้ากระทำผิดได้ทุกอย่าง

สรุปความ

หิริ มีความละอายใจต่อความชั่วเป็นลักษณะ โอดตปปะ มีความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่วเป็นลักษณะบุคคลผู้มีหิริและโอดตปปะทั้ง 2 ประการอยู่ในจิตใจย่อมเป็นคนมีธรรมาศ โอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ย่อมรังเกียจกลัวต่อความชั่วร้ายเสียหายต่าง ๆ ไม่กล้ากระทำความชั่วทุกอย่างทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง เพราะธรรมทั้ง 2 ประการนี้เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวและปราบปรามใจไม่ให้กระทำความชั่วได้ ถึงแม้มีโอกาสที่แน่ใจได้ว่าไม่มีผู้รู้เห็น ไม่มีใครได้ยินหรือสงสัย แต่เมื่อพิจารณาได้ว่าการกระทำนั้นเป็นความชั่วแล้ว ก็ให้รู้สึกละอายเกรงกลัว ไม่กล้ากระทำชั่วลงไป เมื่อไม่กระทำชั่ว ก็ย่อมไม่ได้รับผลชั่ว ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ต้องเดือดร้อน จะยืน เดิน นั่ง นอน ก็เป็นสุขทุกอิริยาบถ

หิริและโอดตปปะทั้ง 2 ประการนี้มีชื่อเรียกว่า สุกกธรรม แปลว่า ธรรมฝ่ายขาว และโลกपालธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับคุ้มครองโลก โดยมีความหมายว่าเป็นธรรมคุ้มครองโลกคือ หม่อมมนุษย์ให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข โดยไม่ต้องเบียดเบียนซึ่งกัน และมิมีเมตตากรุณาต่อกันต่างไว้วางใจกันได้ในเรื่องทรัพย์สินสมบัติและชีวิตของกันและกัน เป็นธรรมที่รักษาผู้ประพฤติปฏิบัติไว้ไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว กล่าวคือ ย่อมชักนำจิตใจของผู้หนึ่งให้เกิดความละอาย ความเกรงกลัวต่อ

ความประพฤติชั่วและผลของความชั่วที่จะติดตามมา โดยป้องกันไม่ให้กระทำความชั่วในที่ลับและในที่แจ้ง เป็นธรรมพื้นฐานทำให้เกิดศีล คือ ความเรียบร้อยทางกาย ทางวาจาเป็นเครื่องประดับภายใน เป็นพื้นฐานของของจิตใจและเรียกอีกอย่างว่า เทวธรรม แปลว่า ธรรมของเทวดา หมายถึงเป็นธรรมทำคนให้เป็นเทวดา เพราะเป็นคุณธรรมอุปถัมภ์ผู้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นบุคคลผู้ประเสริฐในหมู่มนุษย์ ซึ่งเป็นเหตุให้ไปเกิดในเทวโลก อีกทั้งเป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์

ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง คือ

1. จันติ ความอดทน
2. โสรจจะ ความเสงี่ยม

ธรรมอันทำให้งาม หมายถึงธรรมที่ทำให้บุคคลให้งามด้วยกิริยา วาจา และเป็นธรรมประดับให้งามในภายใน กล่าวคือทำให้เป็นผู้มีอริยาศรัยงาม มีน้ำใจอดทน มีความเยือกเย็น สามารถยอมรับการข่มขืนและอดกลั้นสิ่งชั่วร้ายและเขี้ยวหนวชได้ มีความสงบเสงี่ยมอยู่ภายใน ประกอบด้วยองค์ธรรม 2 ประการ คือ

1. จันติ แปลว่า ความอดทน หมายถึง ความอดทนต่อความทุกข์ยาก ลำบากตรากตรำ ในการประกอบกิจเลี้ยงชีพ อดทนต่อภัยธรรมชาติ หนาวร้อน และสัตว์ร้ายเบียดเบียน อดกลั้นต่อคำกล่าวล่วงเกิน อดใจต่อสิ่งชั่วร้าย ความอดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ มีความทนทานด้วยกำลังใจ ไม่พริ้วพริ้งต่อทุกข์เป็นลักษณะ มีการตัดมูลเหตุแห่งบาปอกุศลทั้งปวงเป็นหน้าที่

ความงามมีอยู่ 2 ประเภท คือ ความงามภายนอกและความงามภายใน ความงามภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เพราะเป็นความงามแห่งรูปร่างที่ธรรมชาติตกแต่งมา ซึ่งมีมากมายหลายอย่างด้วยกัน เช่น รูปร่าง หน้าตาเป็นต้น และถ้าไม่งามตามธรรมชาติเช่นนั้นก็ใช้เครื่องประดับมาตกแต่งให้งามได้ เช่น แต่งหน้า แต่งผม เป็นต้น ส่วนความงามภายในนั้นได้แก่ ความงามแห่งใจ กล่าวคือเมื่อถูกสัมผัสแห่งลมและแดดเป็นต้น หรือได้รับทุกเวทนา เพราะความเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเมื่อมีอารมณ์อันไม่เป็นที่พอใจมากระทบกระทั่งเข้าก็อดกลั้นไว้ได้ไม่แสดงอาการต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางวาจาให้ปรากฏ เช่นนี้ชื่อว่า มีจันติ

จันติมี 3 ประเภท คือ (1) ทนกรากกรำ หมายถึง ความอดทนต่อความหนาว ความร้อน ลม แดด สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นต้น มุ่งประกอบการทำงานเป็นสำคัญ โดยไม่พริ้วพริ้งต่อความหนาว ความร้อน เป็นต้น (2) ทนลำบาก หมายถึง ความอดทนต่อทุกเวทนาอันเกิดจากความเจ็บไข้มีประการต่าง ๆ เช่น ปวดท้อง ปวดหัว เป็นไข้หวัดใหญ่ เป็นต้น แม้ความเจ็บไข้ นั้นจะมีการแรงกล้าอย่างไรก็ตามก็ไม่แสดงอาการกระสับกระส่าย หรือทูลนทูลน ให้ปรากฏ (3) ทนเจ็บใจ หมายถึง ความอดทนต่อความหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ มีคำกล่าวเสียคติเป็นต้น

ผลดีของขันติทั้ง 3 ประเภท คือ ทนกรากำ ย่อมเป็นปัจจัยให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทนลำบาก ย่อมเป็นปัจจัยให้มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอซึ่งเป็นคุณที่ทุกคนต้องการในเวลาใกล้ด้วย ทนเจ็บใจ ย่อมเป็นปัจจัยไม่ให้เกิดพฤติกรรมพลั้งเผลอหรือผิดพลาดด้วยอำนาจโทสะ

ขันติทั้ง 3 ประเภทนั้น 2 ข้อข้างต้น คือ ทนกรากำและทนลำบาก ยังไม่จัดว่าเป็นขันติอย่างแท้จริงส่วนข้อสุดท้าย คือ ทนเจ็บใจ ได้ชื่อว่าเป็นขันติอย่างแท้จริง ซึ่งท่านเรียกว่า อริวาสขันติ แปลว่า ความอดกลั้น เพราะเป็นความอดทนต่ออนุญารมณ์ คือ อารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ไม่น่าปรารถนาซึ่งมักจะกระทบเข้า เป็นการยากที่คนทุกคนจะทำได้คือจะอดกลั้นได้ เพราะธรรมที่เป็นข้าศึกของขันติ คือ โกรธ ความโกรธ บุคคลควรใช้ขันติในเวลาที่ประสบกับอารมณ์อื่น ไม่น่าปรารถนา

ขันติมีอานิสงส์ 5 ประการ คือ (1) เป็นที่รักที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก (2) ไม่มากด้วยเวร (3) ไม่มากด้วยโทษ (4) เวลาจะตายไม่หลง (5) ตายแล้วไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เหตุเกิดของขันติขันติเกิดขึ้นได้เพราะการพิจารณาเพราะความสำรวมระวัง เพราะความมีสติสัมปชัญญะเพราะความมีหิริและโอตตปละ และเพราะการมีใจคอหนักแน่น

2. โสรัจจะ แปลว่า ความเสื่อง หมายถึง ความสงบเสื่อง มีจิตใจองอาจ สู้ทน ไม่ว้าวามคุมสติอารมณ์คงที่ ไม่ไหวเพราะรักและไม่หวั่นเพราะชัง มีใจหนักแน่นมั่นคง ไม่สะทกสะท้าน มีอริยาคัยามรักความประณีตหมคจเรียนร้อยงดงาม โดยมีความยั้งแย้มเข้มขันเป็นลักษณะ และมีหน้าที่สนับสนุนขันติให้มีกำลังยิ่งขึ้น คือ ให้มีความอดกลั้นมากขึ้น

สำหรับอานิสงส์ ของโสรัจจะนั้นเป็นเช่นเดียวกันกับขันติ เพราะโสรัจจะนั้นเป็นคุณธรรมกล่อมหัวใจให้เข้มขันเบิกบานเป็นเครื่องอุดหนุนขันติให้มีกำลังอดกลั้นต่อเหตุอันเป็นข้าศึกแก่ความสงบภายนอก เป็นคุณรักษามารยาทให้เรียบร้อย

เหตุเกิดของโสรัจจะ โสรัจจะเกิดขึ้นได้เพราะมีความสำรวมระวังด้วยระลึกรู้ก็อยู่เสมอเพราะมีความสำรวมระวังอยู่ด้วยความอดทน เพราะมีความสำรวมระวังอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมจารยาอันดีงามของมนุษย์ เพราะมีความสำรวมระวังคือรู้ลึกด้วยอยู่เสมอว่าตนเองได้รับการศึกษามาแล้วหรือเป็นผู้มีการศึกษาจะต้องไม่ทำกิริยาอาการอันไม่น่าดู

สรุปความ

คุณธรรม 2 ประการนี้แม้จะมีลักษณะสนับสนุนกัน แต่ผู้ปฏิบัติต้องประกอบในขณะต่างกัน คือ ขันติควรประกอบในขณะที่ประสบอนุญารมณ์ ซึ่งเป็นอารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจ ไม่น่าปรารถนา ส่วนโสรัจจะควรประกอบในเวลาที่ต้องอดทนโดยไม่แสดงกิริยาอาการเสือกเสียวไม่แสดงอาการสูงต่ำหรือขึ้นลงให้ปรากฏ มีความสม่ำเสมอเป็นปกติ มีกิริยาเข้มขันเบิกบาน

บุคคลผู้มุ่งบำเพ็ญธรรม 2 ประการนี้ให้มีในตน ต้องเป็นผู้มีเมตตากรุณาเป็นวิหาธรรมประจำใจและพิจารณาเห็นสัตว์มีกรรมเป็นของของตน จึงจะสามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ เมื่อบำเพ็ญให้

บริบูรณ์แล้ว ย่อมจัดว่าเป็นบุคคลผู้จงามในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลต้นแบบที่ดีเป็นที่พึงปรารถนาของญาติมิตร หน่วยงานต่าง ๆ สังคม และประเทศชาติ

บุคคลหาได้ยาก 2 อย่าง คือ

1. บุพการี บุคคลผู้ทำอุปกะระก่อน
2. กตัญญูคนเฒ่า บุคคลผู้รู้อุปกะระที่ท่านทำแล้วและตอบแทน

บุคคลหาได้ยาก หมายถึง บุคคลสองฝ่ายนี้จะให้เกิดขึ้นพร้อมกันเสมอไปไม่ได้ กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งทำ แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ทำ หรือทำด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ไม่สม่ำเสมอ จึงกล่าวได้ว่าหาได้ยาก ได้แก่บุคคล 2 ประเภทนี้ คือ

1. บุพการี แปลว่า ผู้ทำอุปกะระก่อน หมายถึง บุคคลผู้มีอริยาศีลเพื่อเพื่อแผ่ โอบอ้อมอารีมีจิตประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม 4 ประการ มุ่งกระทำอุปกะระคุณแก่คนอื่น เพื่อหวังความสุขความเจริญแก่เขา ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตามโดยไม่หวังผลตอบแทนในภายหน้าชื่อว่า บุพการี มี 4 ประเภท คือ (1) มารดาบิดา (2) อุปัชฌาย์อาจารย์ (3) พระมหากษัตริย์ (4) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

มารดาบิดาได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของบุตรธิดา เพราะท่านทั้งสองนั้นเป็นผู้ประกอบด้วย พรหมวิหารธรรม 4 ประการ มีเมตตาจิตบำรุงเลี้ยงดูบุตรธิดาของตนให้ได้รับความสุข กล่าวคือ คอยห้ามปรามบุตรของตนไม่ให้กระทำความชั่วมีประการต่าง ๆ เช่น การติดอบายมุขมีดมึนเมา เป็นต้น คอยแนะนำพร่ำสอนบุตรธิดาของตนให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยาตามสมควร แก่ฐานะที่ตนจะอนุเคราะห์ได้ จัดหาภรรยารหรือสามีที่สมควรให้ มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อเห็นว่า บุตรธิดาของตนมีความสามารถจะรักษาทรัพย์สมบัตินั้นได้

อุปัชฌาย์อาจารย์ได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของศิษย์ เพราะท่านทั้งสองนั้นเป็นผู้ประกอบด้วย พรหมวิหารธรรมมีเมตตาจิต ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน 5 ประการ มีแนะนำดี เป็นต้น

พระมหากษัตริย์ได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของประชาราษฎร์ เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ประกอบด้วย พรหมวิหารธรรม มีพระเมตตาจิตเป็นต้นต่อประชาชน ทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรม เช่น ทรงสละทรัพย์ช่วยเหลือประชาราษฎร์ ประกอบแต่การสุจริต เสียสละความสุขสำราญส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทรงปกครองพสกนิกรโดยไม่ลำเอียงด้วยอคติ 4 เพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลักสำคัญอย่างแท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของเวไนยสัตว์ (พุทธบริษัท พุทธศาสนิกชน) เพราะพระองค์ทรงมีเมตตาแก่เวไนยสัตว์เป็นที่ตั้ง หลังจากตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็ ทรงแสดงธรรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้รู้ตามเห็นตามแต่กำลังสติปัญญาความสามารถ ของผู้นั้นเพื่อจะทำตนให้หลุดพ้นจากสงสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด เมื่อ

กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ พระองค์ทรงสั่งสอนพุทธบริษัทด้วยพระโอวาทอันเป็นหลัก 3 ประการคือ ให้ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

2. กัตถัญญกตเวทียุติ แยกเป็น 2 คำ คือคำว่า กัตถัญญ แปลว่า ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นทำแล้ว หมายถึง บุคคลที่รู้จักบุญคุณของผู้อื่นที่ทําแล้วแก่ตน หรือผู้รู้คุณท่าน และคำว่า กตเวทียุติ แปลว่า ผู้แสดงให้ประจักษ์ซึ่งอุปการะที่ผู้อื่นทำแล้ว หมายถึง บุคคลที่ตอบแทนบุญคุณของผู้อื่นที่ได้กระทำแก่ตน หรือผู้ตอบแทนสนองคุณท่านรวม 2 คำ เป็น กัตถัญญกตเวทียุติ หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นทำแล้วและทำตอบแทน โดยเป็นผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำความดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาคุณความดีนั้นบุคคลที่เพียงแต่รู้อุปการะคุณยังไม่ได้กระทำตอบแทนอุปการะคุณนั้นจะเรียกผู้นั้นว่ากัตถัญญกตเวทียุติ ทั้ง 2 คำนี้ เป็นเหตุผลของกันและกัน คือรู้คุณท่าน จัดเป็นกัตถัญญ ทำตอบแทนคุณท่าน จัดเป็นกตเวทียุติ ต้องมีทั้งเหตุและผลสมกันจึงจะจัดว่าเป็นกัตถัญญกตเวทียุติบุคคล

กัตถัญญกตเวทียุติท่านจำแนกไว้ 4 ประเภท ให้ตรงกับบุพการี 4 ประเภท โดยจัดเป็น 4 คู่ คือ (1) บุตรธิดา คู่กับมารดาบิดา (2) สัตถวิหริกรอันทวาสสิก (ศิษย์) คู่กับอุปัชฌาย์อาจารย์ (3) ราษฎร (ประชาชน) คู่กับพระมหากษัตริย์ (4) พุทธบริษัท คู่กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สรุปความ

เหตุที่ท่านเรียกบุคคลทั้ง 2 ประเภท คือ บุพการีและกัตถัญญกตเวทียุติว่าเป็นบุคคลหาได้ยาก เพราะเราคนเรานั้นถูกอวิชชา ความไม่รู้สภาพตามความเป็นจริง และตัณหา ความทะยานอยากเข้าครอบงำ มุ่งแต่ประ โยชน์ตนฝ่ายเดียว เมื่อตนเองได้รับความสุขแล้ว ก็ไม่เลเหลียวหรือคำนึงถึงผู้อื่น ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่จะทำตนให้เป็นบุพการีได้ ส่วนผู้ที่ได้รับอุปการะจากผู้อื่นแล้วเล่า โดยมากมักรู้จักแต่คุณ ไม่รู้จักตอบแทน หรือบางทีก็ ไม่รู้จักบุญคุณเอาเสียเลย ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่จะทำตนให้เป็นกัตถัญญกตเวทียุติบุคคลได้ บุคคลที่ได้รับอุปการะจากผู้อื่นแล้ว ท่านเรียกว่าเป็นหนี้ท่านอยู่ เมื่อได้ทำตอบแทนอุปการะของท่านแล้ว ถือว่าได้ไปสิ่งหนี้แล้ว ฉะนั้น วิญญูชนเมื่อมาระลึกถึงอุปการะของ ท่านบุพการีดังกล่าวมา จึงควรคิดและตอบสนองคุณท่านตามโอกาส ซึ่งนับได้ว่าเป็นคนดีในพระพุทธศาสนา

อานิสงส์ของความกัตถัญญมี 11 ประการ คือ (1) ได้ชื่อว่าเป็นสัตบุรุษ (2) เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของนักปราชญ์ (3) เป็นเหตุให้ได้มนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ (4) มุ่งไปสู่มหากุศลตามลำดับ (5) ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท (6) มีแก่นธรรมประจำใจ (7) ได้รับประโยชน์ทั้ง 3 (8) รักษาปรีชาธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรมไว้ได้ (9) ชื่อว่าเจริญรอยตามนักปราชญ์ (10) มีที่พึ่งอันประเสริฐ (11) เลิศด้วยคุณธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมาย

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 1- 73) ได้ให้ความหมายของคำว่า การวัดผลการศึกษา การทดสอบทางการศึกษา การประเมินผลการศึกษา และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไว้ดังนี้

การวัดผลการศึกษา หมายถึง กระบวนการหาปริมาณความสามารถเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องการ อันสืบเนื่องจากการเรียนการสอน โดยใช้เครื่องมือทางการศึกษาอย่างใดอย่างหนึ่งมา วัดผลจากการวัดจะออกมาเป็นจำนวน (คะแนน) หรือ สัญลักษณ์ หรือข้อมูล (สมนึก ภัททิยธนี, 2546, หน้า 3)

การทดสอบทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการวัดผลอย่างหนึ่งที่กระทำอย่างมีระบบ เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบความสามารถของบุคคล โดยใช้ข้อสอบหรือคำถามไปกระตุ้นให้สมอง แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา เป็นการวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (สมนึก ภัททิยธนี, 2546, หน้า 3)

การประเมินผลการศึกษา หมายถึง การตัดสิน หรือวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผล การศึกษา โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง (สมนึก ภัททิยธนี, 2546, หน้า 3)

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Test) หมายถึง แบบทดสอบที่ วัดสมรรถภาพสมองด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับการเรียนรู้ผ่านมาแล้วว่ามีอยู่เท่าใด (สมนึก ภัททิยธนี, 2546, หน้า 73)

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2536, หน้า 146 – 147) ได้ให้ความหมายของ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็นชุดข้อความที่สร้างอย่างมีระบบเพื่อใช้วัดพฤติกรรม ของนักเรียนอาจจะวัดทางสมอง อารมณ์ และทางด้านการเคลื่อนไหวทางร่างกายก็ได้ ถ้าใช้ทดสอบกับ เด็กมาก ๆ มักใช้แบบทดสอบเป็นแบบปรนัยคือ ใช้คำถามสั้น ๆ และมีตัวให้เลือกตอบ แบบทดสอบ ปรนัยนี้สามารถวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา และพฤติกรรม เป็นการวัดความรู้ของนักเรียนที่เรียนแล้ว ซึ่งมักจะเป็นคำถามให้นักเรียนตอบด้วยกระดาษดินสอ และให้นักเรียนปฏิบัติจริง แบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบทดสอบของครู หมายถึง ชุดของคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นคำถามที่ถาม เกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหน บกพร่องตรงไหน จะได้สอนซ่อมเสริม หรือเป็นการวัดดูความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการ ของครู

2. แบบทดสอบมาตรฐาน แบบทดสอบประเภทนี้สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาหรือจากครูที่สอนวิชานั้น แต่ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลายครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอจึงสร้างเกณฑ์ปกติของแบบทดสอบนั้น สามารถใช้เป็นหลักและเปรียบเทียบผลเพิ่มประมาณค่าของการเรียนการสอนในเรื่องใด ๆ ก็ได้ แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือดำเนินการสอบบอกวิธีการสอบ และมีมาตรฐานในด้านการแปลคะแนนด้วย

วิธีการในการสร้างข้อคำถามแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นและแบบทดสอบมาตรฐานเป็นคำถามที่วัดทั้งเนื้อหาและพฤติกรรมที่สอนไปแล้ว และสามารถตั้งคำถามวัดให้ครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่ง (Bloom, 1956 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) สรุปได้ว่าการวัดผลด้านสติปัญญาควรวัดพฤติกรรมดังนี้

1. วัดด้านความรู้ – ความจำ เป็นข้อคำถามที่วัดความสามารถที่ระลึกออกมาได้ หรือจำได้นั่นเอง เช่น ถามคำศัพท์ นิยาม สถานที่ เวลา ขนาด ปริมาณ บุคคล ระเบียบ ประเพณี ลำดับขั้นของการทำ อย่างใดอย่างหนึ่ง แนวโน้ม จัดประเภท จัดกลุ่ม เกณฑ์ วิธีการ หลักวิชา โครงสร้าง ทฤษฎี และขยายความ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สอนกันมาแล้วจึงเอามาถาม และถือว่าเป็นการวัดความจำเท่านั้น
2. วัดด้านความเข้าใจ เป็นข้อคำถามที่วัดความสามารถในการจับใจความสำคัญจากเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการแปลความหมาย การตีความ และการขยายความของข้อความ คำ เรื่องราว เหตุการณ์ ภาพ ฯลฯ
3. วัดด้านการนำไปใช้ เป็นข้อคำถามที่วัดความสามารถในการนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ เช่น เรียนรู้มาแล้วถ้าต้องการให้คนสลับเพื่อที่จะผ่าตัดก็ต้องใช้ยาสลับเป็นการวัดความจำ แต่ถ้าถามว่า จะผ่าตัดไม่มียาสลับจะทำอย่างไร ถ้าตอบได้ก็แสดงว่ามีความสามารถด้านการนำไปใช้
4. วัดด้านการวิเคราะห์ เป็นคำถามที่วัดความสามารถในการแยกแยะส่วนย่อย ๆ ของเหตุการณ์ เรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีจุดมุ่งหมายหรือความประสงค์สิ่งใด และยังมองถึงว่าส่วนย่อย ๆ ที่สำคัญนั้นแต่ละเหตุการณ์เกี่ยวพันกันอย่างไร และเกี่ยวพันกันโดยอาศัยหลักการใด การวิเคราะห์จึงต้องอาศัยพฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้มาประกอบการพิจารณา
5. วัดด้านการสังเคราะห์ เป็นข้อคำถามที่วัดความสามารถในการผสมส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน จัดเป็นหน่วยใหม่ขึ้น หรือโครงสร้างใหม่ที่ต่างจากของเดิมหรือไม่ลักษณะคำถามประเภทนี้จะถามเกี่ยวกับการสังเคราะห์ข้อความ การวางแผน และสังเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นคำถามที่จะสังเกตดูว่าใครมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากเพียงใด

6. วัดด้านการประมาณค่า เป็นข้อความที่วัดความสามารถในการวินิจฉัยตราค่าโดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ สิ่งที่ตราค่าอาจเป็นวัตถุ สิ่งของ ผลงานต่าง ๆ หรือเป็นความคิดก็ได้ซึ่งในการประเมินค่านั้นต้องอาศัยเกณฑ์มาตรฐานไปประกอบการวินิจฉัยชี้ขาดเสมอว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงดีหรือไม่ดี เป็นต้น ข้อคำถามอาจจะอยู่ในรูปการประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายใน หรือการประเมินค่าที่อาศัยเกณฑ์ภายนอกตัดสินก็ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดผลกับกระบวนการเรียนการสอน (สมนึก ภัททิยธนี, 2546, หน้า 4-8)

การจัดการศึกษา เป็นกระบวนการที่มีระบบ ต้องเริ่มต้นจากปรัชญาหรือหลักการ โดยยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา จากนั้นจึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของแต่ละระดับ (ประถม มัธยม หรืออุดมศึกษา) ซึ่งไม่เหมือนกัน ครูผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนในระดับนั้น ๆ จะต้องศึกษาให้ถี่ถ้วนและยึดเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้การสอนบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ จุดมุ่งหมายดังกล่าวจะระบุถึงลักษณะที่ต้องการอย่างกว้าง ๆ พิจารณาทำความเข้าใจยาก จึงต้องแยกเป็นจุดมุ่งหมายประจำกลุ่มวิชาหรือรายวิชา เพื่อให้ผู้สอนรายวิชานั้น ๆ ได้มองเห็นเป้าหมายของการสอนเด่นชัดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะบรรจุไว้ในหลักสูตรของระดับนั้น ๆ

เมื่อถึงช่วงจะทำการสอนครูต้องจัดทำโครงการสอนเป็นรายบท (ทำครั้งละ 1 บท) และตั้งชื่อเรื่องที่จะเตรียมการสอนแต่ละครั้งตามตารางสอน (ครั้งละ 50 นาที หรือ 1 ชั่วโมงหรือมากกว่านี้) นอกจากนี้ยังต้องทำโครงการวัดผล ตามจุดประสงค์ประจำบทเรียนตั้งแต่ต้นภาคเรียน และเมื่อถึงระยะใกล้สอน ครูต้องจัดทำแผนการสอนให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งในการทำแผนการสอนที่ดีต้องทำตามลำดับขั้น ดังนี้

1. เนื้อหา ต้องเขียนเป็นรายคาบหรือรายชั่วโมงตามตารางสอน โดยเขียนให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องที่อยู่ในโครงการสอน และเขียนเฉพาะเนื้อหาสาระที่สำคัญ พอสังเขป (ไม่ควรบันทึกแผนการสอนอย่างละเอียดมาก ๆ จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย)

2. ความคิดรวบยอด (Concept) หรือ สรุปหลักการสำคัญต้องเขียนให้ตรงกับเนื้อหาที่จะสอน ส่วนนี้ถือเป็นหัวใจของเรื่องครูต้องทำความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอนจนเข้าใจอย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถเขียนความคิดรวบยอดได้อย่างมีคุณภาพ

3. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ต้องเขียนให้สอดคล้องกลมกลืนกับความคิดรวบยอดมิใช่เขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมตามอำเภอใจ หรือเขียนสอดคล้องเฉพาะเนื้อหาที่จะสอนเท่านั้น เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น จะได้จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่เป็นเพียงพื้นฐาน หรือเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้ความจำเท่านั้น สมรรถนะหรือความสามารถของนักเรียนจะไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

4. กิจกรรมการเรียนการสอน ในขั้นนี้ควรเขียนตามลำดับขั้นตอน ที่คาดว่าจะสอนจริง ๆ โดยยึดเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

5. สื่อที่ใช้ ควรเลือกใช้ หรือจัดทำให้สอดคล้องกับเนื้อหา โดยยึดหลักที่ว่า สื่อดังกล่าว ต้องช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาได้ง่าย

6. วัดผล โดยคำนึงถึงเนื้อหา ความคิดรวบยอด จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม และช่วงที่จะทำการวัด (วัดก่อนเรียน ระหว่างเรียน หรือหลังเรียน) ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบทุกระยะว่า การสอนของครูบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

กระบวนการเรียนการสอนของครู มีขั้นตอนดังนี้

1. พิจารณา ปรึกษา หรือหลักการที่ระบุไว้ในหลักสูตร
2. วิเคราะห์ จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายประจำวิชา หรือกลุ่มวิชา ซึ่งครูต้องวิเคราะห์ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนเตรียมการสอน
3. วิเคราะห์พฤติกรรมพื้นฐานของนักเรียนก่อนเรียนว่ามีความรู้ความสามารถเพียงใด เพื่อเตรียมให้ต่อเนื่องกับความรู้ใหม่ ในขั้นนี้จะมีการวัดผลก่อนเรียน
4. ทำแผนการสอน โดยเริ่มจากการเตรียมเนื้อหาที่จะทำการสอน เขียนความคิดรวบยอด (สรุปหลักการสำคัญ) จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ และการวัดผล ขณะทำการสอน และอาจจะวัดผลประจำบทเรียนหรือวัดตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับบทเรียนในขั้นนี้เป็นการวัดผลระหว่างเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
5. ทำการวัดผลปลายภาคเรียน หรือปลายปี ซึ่งเป็นการวัดผลตามเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน รวมตลอดภาคเรียนหรือปี เรียกว่า วัดผลหลังเรียน เป็นการสรุปผลรวมเพื่อตัดสินผลการเรียน

เมื่อพิจารณาเฉพาะบทบาทของการวัดผลการศึกษาตามรูปแบบนี้ จะเห็นว่าการวัดผลการศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนการสอน 3 ตอน คือ

1. การวัดผลก่อนการเรียนการสอน การวัดผลในตอนนี้เพื่อประเมินผลว่านักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมพื้นฐานอยู่ในระดับใด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับพื้นฐานของนักเรียน จุดประสงค์ของการวัดผลในขั้นนี้ คือ

1.1 นักเรียนมีความรู้พื้นฐานที่จะประสานต่อเนื่องกับสิ่งที่จะเรียนใหม่มากน้อยเพียงใด

1.2 วางแผนการสอนอย่างไรจึงจะเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของนักเรียน

1.3 จะเพิ่มเติมความรู้ และทักษะที่จำเป็นอะไรบ้างสำหรับการเรียนต่อไป โดยอยู่ในรูปของการสอนเสริมความรู้ หรือการให้งานพิเศษ เป็นต้น

2. การวัดระหว่างเรียนหรือการวัดผลย่อย (Formative Measurement) ในขั้นนี้การวัดผลมีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะผลจากการประเมินแต่ละหน่วยย่อยผ่านไปแล้ว จะทำให้ครูทราบได้ว่าควรซ่อมเสริมนักเรียนคนใดในเรื่องใดบ้าง จุดประสงค์ของการวัดผลในขั้นนี้คือ

- 2.1 มีใครบ้างที่ไม่ผ่านหน่วยการเรียนรู้และบกพร่องอย่างไร
- 2.2. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในหน่วยนั้น ๆ ก่อนจะเรียนในหน่วยต่อไป ควรจัดการซ่อมเสริมอย่างไรให้กับผู้ที่ไม่ผ่าน

2.3 ควรจะสอนเพิ่มเติมความรู้ความคิดในแง่มุมใด

3. การวัดผลภายหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนหรือการวัดผลรวม (Summative Measurement) การวัดผลในขั้นนี้ กระทำหลังจากการเรียนการสอนจบภาคเรียน เพื่อประเมินผลการเรียน โดยสรุปรวมทั้งหมด จุดประสงค์ของการวัดผลในขั้นนี้คือ

- 3.1 นักเรียนมีความสำเร็จในการเรียนรู้ไปแล้วโดยสรุปผลรวมเท่าไร
- 3.2 ผู้สอนจะตัดสินผลการเรียนอย่างไร
- 3.3 ผู้สอนจะปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนโดยส่วนรวมอย่างไร

การวัดผลเป็นกระบวนการที่จะตรวจสอบคุณภาพของการเรียนการสอนว่า ได้ช่วยให้ นักเรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ หรือไม่ ถ้าการวัดผลพบว่า ยังไม่เป็นไปตามที่วางไว้ครูก็ต้องหันมาพิจารณาว่ากระบวนการในขั้นตอนใด ที่ยังบกพร่องจะแก้ไขปรับปรุงอย่างไร จะเห็นได้ว่าการวัดผลเป็นสิ่งที่จะต้องทำตลอดเวลาควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ไม่ใช่เป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน

จุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการวัดผลศึกษามีดังนี้

1. วัดผลเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน หมายถึง การวัดผลเพื่อดูว่านักเรียนบกพร่องหรือไม่เข้าใจในเรื่องใด อย่างไร แล้วครูพยายามอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ และมีความเจริญงอกงามตามศักยภาพของนักเรียน จุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษาข้อนี้ นับว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด หรือกล่าวได้ว่าเป็น ปรัชญาของการวัดผลการศึกษา ดังนั้นผู้ที่ทำการวัดผลควรได้ตระหนักว่าทำการวัดผลนักเรียนเพื่อดูว่านักเรียนคนใดยังไม่เข้าใจและหาทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไร มากกว่าที่จะดูว่าใครเก่งกว่าใคร หรือใครเก่งที่สุดในประเด็นนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า หากครูทำการสอนเรื่องอะไรก็ตาม นักเรียนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ครูไม่จำเป็นต้องทำการวัดผลนักเรียนก็ได้

2. วัดผลเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) หมายถึง การวัดผลเพื่อค้นหาจุดบกพร่องของนักเรียนที่มีปัญหาว่ายังไม่เกิดการเรียนรู้ตรงจุดใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ จุดมุ่งหมายข้อนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญ

ในการเรียนการสอนเช่นกัน เพราะจะช่วยให้นักเรียนเจริญงอกงามบรรลุผลตามจุดหมายที่วางไว้ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนสำคัญที่ครูจะนำไปใช้ในการจัดสอนซ่อมเสริมได้ถูกต้อง

3. วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง (Placement) หมายถึง การวัดผลเพื่อจัดอันดับความสามารถของนักเรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งกว่าใครควรได้อันดับที่ 1, 2, 3 หรือใครควรได้เกรด A, B, C ใครสอบได้ – สอบตก หรือสอบผ่าน – ไม่ผ่าน เป็นต้น

4. วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของนักเรียน (Assessment) หมายถึง การวัดผลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนเอง (ไม่ได้เปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่น) ว่าเจริญงอกงามขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด เช่น การทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) หรือการวัดผลในแต่ละภาคเรียนแล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน

5. วัดผลเพื่อพยากรณ์ (Prediction) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลที่ได้ไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เช่น เรื่องของการแนะนำว่านักเรียนคนใดควรเรียนสาขาใด อาชีพใด จึงจะเรียนได้สำเร็จ หรือนำผลจากการวัดมาพิจารณาว่านักเรียนคนใดควรจะได้รับคัดเลือกเข้าเรียนต่อเป็นต้น แบบทดสอบวัดความถนัด (Aptitude Test) แบบทดสอบวัดเชาว์ปัญญา (Intelligence Test) หรือแบบทดสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อ มีลักษณะของการวัดผลเพื่อพยากรณ์

6. วัดผลเพื่อประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลที่ได้มาตัดสิน หรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร รวมทั้งนำไปวิเคราะห์ผลบางอย่าง เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลเหมาะสมหรือไม่ เป็นต้น

ประโยชน์ของการวัดผลการศึกษา

กระบวนการวัดผลการศึกษาต้องอาศัยงบประมาณ เวลา แรงกาย และพลังความคิด ทั้งในส่วนของครูผู้สอน และนักเรียนในฐานะผู้ถูกวัดประโยชน์ที่พึงได้รับจากการดำเนินงานจะคุ้มค่าเพียงใดเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแยกกล่าวได้ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อนักเรียน

- 1.1 ช่วยให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองมีความความสามารถ เด่น – ค่อยเพียงใด มีความสามารถอยู่ในระดับใด และหากมีข้อบกพร่องจะได้ปรับปรุงแก้ไข
- 1.2 ช่วยให้นักเรียนเห็นความสามารถและความถนัดของตนเอง ทำให้เข้าใจตนเองยิ่งขึ้น

- 1.3 ช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนและเข้าใจบทเรียนเพิ่มขึ้น

2. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน

- 2.1 เป็นข้อมูลให้ครูได้เตรียมการเรียนการสอนได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ช่วยให้ครูได้รู้จักนักเรียนในด้านต่าง ๆ ละเอียดยิ่งขึ้น

2.3 ช่วยให้ครูสามารถรายงานผลการศึกษาให้นักเรียน ผู้ปกครอง อาจารย์ ฝ่าย
แนะแนวและสถาบันการศึกษาที่นักเรียนจะไปเรียนต่อได้ทราบ

3. ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนว

3.1 ฝ่ายแนะแนวนำผลการเรียนไปประกอบการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับนักเรียน

3.2 ช่วยให้ฝ่ายแนะแนวนำการเรียน หรือแนะแนวอาชีพได้ถูกต้อง เพราะการวัดผล
และประเมินผลจะช่วยให้เราทราบว่าใครถนัดด้านใด อย่างไร

3.3 ช่วยให้ฝ่ายแนะแนวเสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนต่อผู้บริหาร

4. ประโยชน์ต่อฝ่ายบริหาร

4.1 ช่วยในการวางแผนการเรียนการสอน และการบริหาร โรงเรียนให้ถูกต้องยิ่งขึ้น
เช่น การจัดครูเข้าชั้น การส่งเสริมการสอนเด็กเรียนช้า การจัดการสอนซ่อมเสริม เป็นต้น

4.2 ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ การเลื่อนชั้น
การรับนักเรียนเข้าใหม่ การจัดชั้นเรียน และแนวทางการใช้หลักสูตร

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา
ธรรมวินัย เพื่อวัดเฉพาะด้านพุทธิพิสัย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้
โดยสามารถวัดได้ครอบคลุมทั้งด้านเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้

เจตคติทางการเรียน

ความหมายของเจตคติ

วรินทร์ สายโอบเอื้อ และสุนีย์ ชีรดากร (2522, หน้า 125) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง
ความรู้สึก และท่าทีของคนเราที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นความรู้สึกในทางชอบ ไม่ชอบ และ
มีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นตามความรู้สึกดังกล่าว

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2523, หน้า 564) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติ
หมายถึง ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจที่มีแนวโน้มจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์
ใด ๆ ด้วยการเข้าหาหรือถอยหนีออกไป

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 3) กล่าวว่า เจตคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็น
ส่วนประกอบที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

เอนกกุล กริแสง (2526, หน้า 192) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติ หมายถึง
ระบบความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มทางพฤติกรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจจะเป็นตัวบุคคล
สิ่งของ ปรากฏการณ์ทางสังคม หรือความคิดเห็นต่าง ๆ เจตคติเป็นแรงขับที่จะกระตุ้นให้บุคคล

พิจารณาความสำคัญของสถานการณ์ และมีอิทธิพลต่อการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตน

แสงเดือน ทวีสิน (2545, หน้า 67) ให้ความหมายของเจตคติว่า ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ เหตุการณ์ เป็นต้น เมื่อเกิดความรู้สึก บุคคลนั้นจะมีการเตรียมพร้อมเพื่อมีปฏิกิริยาโต้ไปในทิศทางใดทางหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง

กู๊ด (Good, 1963, p. 48) ให้คำจำกัดความว่า เจตคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะหนึ่ง อาจเป็นการต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคล หรือสิ่งใด ๆ เช่น รักเกลียดหรือกลัว หรือไม่พอใจมากน้อยเพียงใดต่อสิ่งนั้น

ฮิลการ์ด (Hillgard, 1962, p. 564) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติ หมายถึง การเข้าหาหรือการถอยหนีจากวัตถุ แนวความคิดหรือสถานการณ์ และเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองด้วยพฤติกรรมที่กำหนดไว้ล่วงหน้าต่อวัตถุ แนวความคิดและสถานการณ์ดังกล่าว

แกริสัน และ โรเบิร์ต (Garrison & Robert, 1972, p. 405) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง แนวโน้มที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อวัตถุ สัญลักษณ์ แนวความคิด หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิถีทางที่แน่นอน

โดยสรุปแล้ว เจตคติ หมายถึง การแสดงความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายนอกทำให้เกิดการแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งทางลบและทางบวก เช่น เกิดความพึงพอใจ ชอบหรือไม่ชอบต่อสถานการณ์ที่ประสบ

ประเภทของเจตคติ

แกริสัน และ โรเบิร์ต (Garrison & Robert, 1972, p. 405) ได้แบ่งประเภทของเจตคติไว้เป็น 5 ประเภท คือ

1. เจตคติที่เกิดจากการมีประสบการณ์ต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึง (Affective Associations)
2. เจตคติที่เกิดจากความคิดโดยไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความชอบ ไม่ชอบ (Intellectual Attitude)
3. เจตคติที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบุคคลอื่นหรือสภาพแวดล้อม (Action – Oriented Attitudes)
4. เจตคติที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคล เจตคติชนิดนี้มีองค์ประกอบทางด้านความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มทางพฤติกรรมมาเกี่ยวข้องด้วย (Balanced Attitudes)

5. เจตคติที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งเจตคติชนิดนี้มีองค์ประกอบทางด้านความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มทางพฤติกรรมมาเกี่ยวข้องด้วย (Ego – Defensive Attitudes) เจตคตินี้แตกต่างจากเจตคติที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์ตรง ตรงที่ประสบการณ์ดังกล่าวตอบสนองความต้องการที่เกิดจากความคับข้องใจภายในของบุคคล

เจตคติชนิดที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนการสอนคือเจตคติที่เกิดจากประสบการณ์ตรง เพราะเจตคติชนิดนี้ทำให้เกิดกระบวนการของพฤติกรรมในการแสวงหาเป้าหมาย และช่วยเสริมแรงให้แก่บุคคล รวมทั้งช่วยสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคคล

ประโยชน์ของเจตคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 3) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวโดยการจัดรูป หรือระบบสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา
2. ช่วยให้มีค่านับถือตนเอง (Self - Esteem) โดยช่วยให้บุคคลหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี หรือปกปิดความจริงบางอย่าง ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเอง
3. ช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่สลับซับซ้อน ซึ่งการมีปฏิกิริยาตอบโต้ หรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกไปนั้น ส่วนมากจะทำในสิ่งที่นำความพอใจมาให้ หรือเป็นบำเหน็จรางวัลจากสิ่งแวดล้อมเจตคติเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้

เอนกกุล กริแสง (2529, หน้า 22 – 27) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีและไม่ดีต่อวิชาที่เรียน ซึ่งนักจิตวิทยาได้สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

การที่นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนจะเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือ

1. เป็นวิชาที่เรียนรู้เรื่องดี และทำคะแนนสอบได้สูง
2. เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบุคคลที่นักเรียนชื่นชมยกย่อง
3. บรรยายภาคในขณะเรียนเป็นที่พอใจของนักเรียน

ส่วนเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาที่เรียนก็เกิดจากสาเหตุที่ตรงกันข้าม คือ

1. เป็นวิชาที่เรียนไม่รู้เรื่อง และไม่ตรงกับความถนัดของนักเรียน
2. เป็นวิชาที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับบุคคลที่นักเรียนไม่ชอบ
3. บรรยายภาคในขณะเรียนเป็นที่น่าเบื่อหน่ายหรือน่ารำคาญ

ดังนั้นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2523, หน้า 242) ได้แนะนำวิธีสร้างเจตคติต่อวิชาที่เรียนได้ดังนี้

1. จัดสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจและสนุกสนาน

2. ครูต้องเป็นแบบฉบับที่ดี ทั้งด้านความคิด ความประพฤติ และการมีระเบียบวินัยทั้งด้านการเรียนรู้ และด้านสังคม

นอกจากการสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนแล้ว สิ่งที่เหมาะสมควรกระทำอีกก็คือการเปลี่ยนเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. ให้การแนะแนว
2. พยายามให้การเสริมแรงที่ตรงกับความต้องการแก่นักเรียนแต่ละคน เพื่อให้มีกำลังใจที่จะเรียนรู้มากกว่าการใช้การลงโทษ
3. พยายามให้นักเรียนได้ลงมือกระทำเอง

การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิชาเรียนนั้น สิ่งสำคัญ คือการจัดสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจและสนุกสนาน การจัดสภาพการเรียนรู้ให้สนุกสนานและไม่น่าเบื่อ การสอนเพื่อให้เกิดเจตคติ

เจตคติ (Attitude) เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งที่พอใจ และไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนสนองตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป (วรินทร์ สายอินเื้อ และ สุนีย์ ธีรดากร, 2522, หน้า 125) เจตคติที่บุคคลแสดงออกจึงมีทั้ง 2 ด้าน ได้แก่

1. เจตคติทางบวก (Positive Attitude) หมายถึง เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่ดี เป็นไปในทางบวก คือ การยอมรับโดยสังเกตจากพฤติกรรมที่แสดงออกในทางชอบพอใจ ถูกใจ และเห็นว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์
2. เจตคติทางลบ (Negative Attitude) หมายถึง เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่ไม่ดี เป็นไปในทางลบ คือ การไม่ยอมรับโดยสังเกตจากพฤติกรรมที่แสดงออกในทางไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่มีประโยชน์ ไม่เห็นด้วย

ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดเจตคติทางบวกต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น ๆ ต่อเพื่อนนักเรียน ต่อการเรียนรู้ การศึกษาหาความรู้ และต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ขณะเดียวกันผู้สอนก็สามารถสร้างให้ผู้เรียนเกิดเจตคติทางลบต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้ เช่น การสูบบุหรี่ การทดลองยาเสพติด การเที่ยวกลางคืน การดื่มน้ำเมา และความไม่ซื่อสัตย์ เป็นต้น

วิธีการส่งเสริมให้เกิดเจตคติ

ครูผู้สอนจัดเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน วิธีการส่งเสริมมีหลายวิธี แต่จะขอกกล่าวสรุปเพียง 7 วิธี ดังนี้

1. ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน โดยวิธีการอภิปราย หรือจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนนำไปพิจารณาไตร่ตรอง จนเกิดการยอมรับเจตคตินั้น

2. ชักจูงให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับโดยการให้คำแนะนำ บอกเล่า หรือให้ความรู้เพิ่มเติม จากที่ผู้เรียนเคยรู้มา อาจให้ชมภาพยนตร์ หรือฟังปาฐกถา เมื่อผู้เรียนเห็นประโยชน์และความสำคัญ ก็จะยอมรับเจตคตินั้น

3. จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการยอมรับ เช่น การให้ชมภาพยนตร์ ดูละคร หรือรูปภาพ ผู้เรียนจะเปลี่ยนเจตคติได้ เช่น ไม่ต้องการให้ผู้เรียนรับประทานลูกกวาด ก็ให้ชมภาพยนตร์หรือรูปภาพเกี่ยวกับโทษของลูกกวาด ผู้เรียนไม่ยอมกินสุพินเสีย ก็เปลี่ยนเจตคติได้

4. ให้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง ผู้เรียนได้พบ ได้สัมผัสด้วยตนเอง ย่อมเปลี่ยนเจตคติ หรือยอมรับเจตคติใหม่ได้ เช่น การจัดเข้าค่าย ผู้เรียนจะได้ประสบการณ์ตรง หลายด้าน มีผลต่อเจตคติที่มีอยู่

5. สร้างความประทับใจแก่ผู้เรียน เช่น นักเรียนที่เริ่มเข้าโรงเรียนเมื่อมาพบกับครูที่ใจดี โรงเรียนที่สะอาดสวยงาม ย่อมมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน

6. ส่งเสริมให้อ่านหนังสือ เพราะการอ่านหนังสือจะช่วยเปลี่ยนเจตคติได้บ้างเนื่องจาก ผู้อ่านมักจะนำตนเองเข้าไปสวมบทบาทตัวเอกในเรื่อง ทำให้คล้อยตามแนวความคิดต่าง ๆ ถ้า ผู้สอนจัดหนังสือที่ดีให้อ่าน ผู้เรียนย่อมได้เจตคติที่ต้องการ

7. จัดสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ให้ใหม่ เช่น ให้เข้าชมรมสร้างสรรค์สิ่งที่ดี ผู้เรียนก็จะยอมรับ หรือเปลี่ยนเจตคติไปดังที่ต้องการได้

ข้อเสนอแนะการสอนให้เกิดเจตคติ

สังัด อูทรานันท์ (2529, หน้า 123) ได้เสนอแนะการสอนให้เกิดเจตคติไว้ ดังนี้

1. พยายามยกตัวอย่างที่โน้มน้าวจิตใจให้ผู้เรียนมีความเห็นคล้อยตาม เช่น นักวิทยาศาสตร์ได้พบว่า...หรือแพทย์ได้ยืนยันว่า...
 2. พยายามให้ความเป็นกันเอง ความอบอุ่น และสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน เรื่องนั้นอย่างรื่นรมย์
 3. พยายามให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และจากวิทยากรหลาย ๆ คน
 4. พยายามใช้กระบวนการกลุ่มให้มาก เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย การแลกเปลี่ยนข้อมูล และโครงการตัดสินใจโดยกลุ่ม เป็นต้น
 5. พยายามให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือปฏิบัติจริงตามความเหมาะสม เช่น การเก็บของผู้อื่น ได้แล้วส่งคืนเจ้าของ การไม่พูดปด การช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน เป็นต้น
 6. พยายามกระตุ้นและส่งเสริมการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและสิ่งที่ดีงาม
- กล่าวสรุปได้ว่า การสอนเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอน ต่อวิชาที่เรียน และต่อโรงเรียนนั้น บุคลิกภาพและวิธีการสอนของผู้สอนเป็นส่วนสำคัญ กล่าวคือ ผู้สอนต้องมีบุคลิกภาพ

เหมาะสมกับความเป็นครู ทำให้ผู้เรียนเกิดความเคารพ ศรัทธา และยินดีเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สอน ส่วนวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียนได้อย่างกระจ่างแจ้งให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ให้ได้คิด ได้ทดลอง ได้แสดงออก สิ่งเหล่านี้มีส่วนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้เช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบร่วมมือ พบว่า งานหลายชิ้นที่ทำในต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะศึกษาผลในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และปฏิสัมพันธ์การร่วมมือในการเรียน ทั้งนี้โดยศึกษาเปรียบเทียบกับวิธีการเรียนแบบอื่น เช่น การเรียนแบบแข่งขันหรือการเรียนแบบเก่า

สลาวิน (Slavin, 1978) ได้ทำการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกรด 7 จำนวน 62 คน ซึ่งเป็นนักเรียนผิวขาว 25 คน และนักเรียนผิวดำ 37 คน จัดแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมใช้การเรียนด้วยวิธีปกติแบบทั้งชั้น มีการให้รางวัลเป็นรายบุคคล ครูผู้หญิงผิวดำเป็นผู้สอนทั้งสองห้อง เนื้อหาในการเรียนเป็นเรื่องเดียวกัน ใช้เวลาสอน 10 สัปดาห์ ผลปรากฏว่า นักเรียนผิวดำในกลุ่มทดลองเรียนรู้ได้ดีกว่า นักเรียนผิวดำในกลุ่มควบคุม และนักเรียนผิวขาวในกลุ่มทดลองเรียนรู้ได้ดีกว่า นักเรียนผิวขาวในกลุ่มควบคุมด้วย และพบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนที่ต่างเชื้อชาติ ดีกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

มีกินส์ (Meekins, 1987, p. 421) ได้ศึกษาผลของการใช้เทคนิคการเรียนเป็นทีมแบบ เอส ที เอ ดี ที่มีต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และการยอมรับทางสังคมของนักเรียนระดับ ประถมศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเรียน จำนวน 55 คน ใช้เวลาในการศึกษา 18 วัน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ เอส ที เอ ดี มีความก้าวหน้าทางวิชาการสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มอร์แกน (Morgan, 1998) ศึกษาเรื่องการเรียนแบบรายบุคคลและการเรียนแบบร่วมมือ ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนเกรด 3 เพื่อเปรียบเทียบการเรียนแบบร่วมมือกับการเรียนเป็นรายบุคคลใน 3 ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้ และทัศนคติที่มีต่อโรงเรียน ภายในแต่ละกลุ่มทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กำหนดให้นักเรียนกลุ่มเรียนเก่งและกลุ่มเรียนอ่อน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนแบบร่วมมือทั้งกลุ่มเรียนเก่งและกลุ่มเรียนอ่อน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนเป็นรายบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การเปรียบเทียบความคงทนในการเรียนรู้ที่ได้จากผลการทดสอบก่อน

และหลังการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีแบบร่วมมือและวิธีเรียนเป็นรายบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือประสบความสำเร็จในการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มอ่อนที่เรียนด้วยวิธีเรียนเป็นรายบุคคล

เอลเลน (Allen, 1999) ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างการเรียนแบบร่วมมือและการเรียนแบบบรรยาย เป้าหมายในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่เรียนด้วยวิธีเรียนแบบร่วมมือกับห้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่เรียนด้วยวิธีเรียนโดยวิธีบรรยายจากครูผู้สอน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์/วิทยาศาสตร์ และนักเรียนเกรด 5 ในโรงเรียนเอกชนประมาณ 300 คน โดยแบ่งครูและนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม และใช้วิธีในการสอน 2 วิธี พบว่าส่วนใหญ่พฤติกรรมในทางที่ไม่ดีไม่เหมาะสมของนักเรียนจะเกิดขึ้นในห้องเรียนที่เรียนด้วยวิธีบรรยายจากครูผู้สอน

ไรท์ (Wright, 1999) ศึกษาผลของวิธีการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนเกรด 4 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนเกรด 4 ภายใต้อาจารย์ที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนได้จากการทดสอบของครู การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ทั้งก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน และปฏิเสธสมมติฐาน

งานวิจัยในต่างประเทศ มีการนำการเรียนแบบร่วมมือมาศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลของการวิจัยที่ได้อ้างอิงได้ผลสอดคล้องกันว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านอื่น ๆ เช่น ก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน และทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะพิจารณาเลือกวิธีที่เหมาะสมมาจัดในชั้นเรียน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

งานวิจัยในประเทศ

ชาญณรงค์ อินทระเสริฐ (2533) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ทางด้านการฟังเพื่อเพิ่มความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กิจกรรมการเรียนแบบ เอส ที เอ ดี กับการสอนแบบทั้งชั้น ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ทางด้านการฟังเพื่อเพิ่มความเข้าใจของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนแบบ เอส ที เอ ดี สูงกว่ากับการสอนแบบทั้งชั้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรไกร รุ่งรอด (2533) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และการให้ความร่วมมือต่อกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียน

แบบ เอส ที เอ ดี กับที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครูของ สสวท. พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ เอส ที เอ ดี กับนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครูของ สสวท. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการให้ความร่วมมือต่อกลุ่มของนักเรียนไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มยุรี สาลิวศ์ (2535) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และความภาคภูมิใจ ในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ เอส ที เอ ดี กับกิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครูของ สสวท. ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ กิจกรรมการเรียนรู้แบบ เอส ที เอ ดี กับนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือครู ของ สสวท. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความภาคภูมิใจในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จงกลณี รูปพงษ์ (2536) ศึกษาผลการเรียน โดยวิธี เอส ที เอ ดี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ ในการอ่านภาษาอังกฤษ และการให้ความร่วมมือของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษ และการให้ความร่วมมือของนักเรียนที่เรียนโดยวิธี เอส ที เอ ดี กับวิธีตามคู่มือครูไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สายวรุณ ทองวิทยา (2536) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และ มนุษยสัมพันธ์ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่สอนโดยการเรียนแบบ เอส ที เอ ดี กับการสอนตามคู่มือครูผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองกับ กลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิตติมา จรรยาธรรม (2539) ศึกษาผลการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคการแบ่งกลุ่ม แบบคณะสัมฤทธิ์ผล (เอส ที เอ ดี) ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคการแบ่งกลุ่ม แบบคณะสัมฤทธิ์ผลสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนตามปกติของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ชำนาญ คำชู (2547). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะกระบวนการ ทางวิทยาศาสตร์ และเจตคติทางวิทยาศาสตร์กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการ สอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศ สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่การทำการวิจัยในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา เพื่อการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ใช้เทคนิคการสอนแบบร่วมมือกับวิธีการสอนตามปกติของครู และศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาที่เรียน โดยใช้รูปแบบการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบต่าง ๆ เช่น การเรียนแบบร่วมมือ (เอส ที เอ ดี) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าวิธีการสอนแบบปกติ และยังมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ชมพูนุช ศรีมุกดา (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน และโดยวิธีสอนตามคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลอง ภายหลังสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิรมล มีสมบัติ (2537) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอน เรื่องพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษา พบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 81.19/86.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

ธนวรรณ สังข์ทอง (2539) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง อริสัจ 4 และฆราวาสธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้บทบาทสมมติ จากการศึกษาพบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้บทบาทสมมติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียน โดยไม่ใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันเพ็ญ จินดารา (2541) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอนเรียนหลักธรรมพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 91.54/88.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

จากการศึกษางานวิจัยทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ว่า เป็นการวิจัยโดยใช้ชุดการสอน เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการสอน การสอนด้วยวิธีแสดงบทบาทสมมติ และวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และกลุ่มผู้เรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน และการสอนด้วยวิธีแสดงบทบาทสมมติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่า กลุ่มผู้เรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามปกติ